

EUSEBIU CAMILAR
Poarta furtunilor
EDITURA MILITARĂ - 1972
PRECUVINTARE

Încredințați suntem că nu ne va învinovăți. nimeni de laudă goala, dacă vom mărturisi la începutul acestei cărți că patria noastră se poate asemui cu cele mai încântătoare meleaguri ale pământului! Cuvinte de uimire au rostit despre ea vestiții călători din alte veacuri!

De la munții măreți, câmpii roditoare se întind pini la clătinitoarele plaiuri ale mării. Fierul, arama, aurul, cărbunele, păcura, vitele, caii, turmele au atras luarea-aminte a poftitorilor de avuții, încă din cele mai vechi timpuri. Brazii înalți fi drepti ca luminările au străbătut în vechime mările și oceanele, ciopliți în catarge de corăbii. Stejarii falnici și puternici din munții noștri au ajuns până la schelele Asiei, spre a se dura din ei galioanele cele mai bune de înfruntat furtunile.

În ce privește fiarele codrilor de la noi erau de nebiruit și ca număr, îl ca preț. După cum istorisește Maria sa Cantemir Vodă, nisipul râurilor noastre era amestecat cu atâta pulbere de aur, încât cei ce o adunau au trebuit să se alcătuiască într-o breaslă, aceea a aurarilor. Despre fier, tot pana Măriei Sale scrie că se găsea în bucăți, prin peșterile munților, încât, când îl foloseau ca ghiulele, tunarii altor timpuri nu mai aveau nevoie să-l șlefuiască!

Să nu mai vorbim de frumusețea și bogăția nurilor noastre! Cine n-a gustat, măcar o dată, cornița păstrăvului din Bistrița n-are dreptul să se numere iubitor de pescuit și cunoscător al țării.¹ Oriunde te duci, ori încotro le uiți, îți iau ochii priveliștile peste seamă de încântătoare.

Acest pabnând, preaiubiților cititori, a stârnit multe pofte năvălitorilor. Așezarea lui geografică, la o aruncătură de băț de semințiile neliniștite, i-a pricinuit

mult zbucium, pară de foc și plâns. Cea mai grozavă dintre semințiile cotropitoare, de acum aproape șase sute de ani, erau turcii, stârniți de un vânt turbat din nisipurile Asiei. Pe unde treceau ei, cetățile și satele se prefăceau în pulbere; noaptea robiei se întindea; pierea puțină civilizație; pierea știința; cavaleriile sălbatice călcau în școli și-n locuințele învățaților; noroade întregi erau legate în juvăț și duse la târgurile de robi; celor ticăloși care li se supuneau de bunăvoie, turcii le cereau biruri îngrozitoare; cereau mai cu seamă biruri de copii, să-i crească în legile lor războinice pentru armata ienicerilor.

Acea seminție, atinsa parcă de turbare, râvnea într-una înainte. Cum a cucerit Bulgaria, stăruia cu îndăvădinele spre Dunăre, să cucerească pământul nostru. Cu cât s-apropia, tot mai avan băteau clopotele Europei, ca la apropierea ciumei, focului și distrugerii desăvârșite. Țara noastră era ca o poartă puternică de care se izbeau acele vânturi ale istoriei. Intru paza ei s-au ridicat viteji mari, care au stat fi au aparat-o cu paloșul, cu arcul și cu parul afumat la capăt. Dincolo de această poartă a furtunilor se întindea Europa, cu castele fi cetăți zidite în stâncă. În vreme ce îngâmfății crai fi rigi europeni benchetuiiau după zidurile lor, în vreme ce ei petreceau la vânători de mistreți fi bouri, vitejii domni ai pământului nostru stăteau cu piepturile în poarta furtunilor. Dar ei nu apărau numai țara noastră, ci întreaga Europă către care râvneau înfricoșații oșteni. În vreme ce vitejii piereau cu parul și coasa în mini, la Rovine, la Podul înalt, la Valea Albă - în vreme ce satele stăteau ani întregi în bejenie prin râpile pădurilor și prin prăpăstiile munților - r/g îi fi craii din Asfințit trăiau în liniște ori se sfâșiau între ei, în dezlănțuiri de patimi și ambiții.

Putem afirma cu mândrie și demnitate că noi le-am fost pavăză, le-am apărut mesele bogate, vinul, cântecele

și somnul. Fără vitejia poporului condus de Mircea cel Bătrân, Vlad Jepeș sau Ștefan cel Mare, nici civilizația n-ar fi făcut pași înainte în cetățile întărite din spatele zguduitei porți a furtunilor! Fără sabia lui Mircea și a celorlalți vestiți viteji, oftile turcești ar fi ajuns la Roma, la Rin, în Burgundia, cum au ajuns oștile lui Atila până-n celebrele Câmpii Catalaunice! Tot ce scornise mintea omenească până atunci ar fi dat înapoi, s-ar fi întins noaptea sclaviei sub năvala spahiilor! N-ar mai fi putut înflori sculptura, pictura, poezia. Și, poate, ar mai fi trebuit să treacă sute de ani până ce s-ar fi scornit tiparul, acest mare și neîntrecut răspânditor al științelor **1** Nici gândirea nu s-ar fi putut dezvolta, nici comerțul, nici industria; s-ar fi întârziat marile descoperiri geografice și dovada despre rotunjimea și învârtitca neconținută a globului pământesc.

Iată, cititorilor, doar câteva din meritele vitejilor cuprinși în cartea asta! Vremurile de urp* ne-au ținut sute de ani în loc, de strajă, la poarta furtunilor. N-am avut când zidi cetăți celebre, n-am avut întăreți vestiți, astronomi, filosofi, medici, dar am avut eroi care sunt chintesență a sufletului popular. N-am avut când picta și zugrăvi, nici când zidi lucruri trainice, citei a trebuit să stăm neconținut cu sabia la botar. Socotim că în timp ce slăvitul tipograf Gutenberg scornea tiparul, în cetate la Mayențt, pământeanul de la Dunăre ori de pe Siret îți ascuțet parul la trunchi fi îl afuma la capăt, ca să fie mai tare, să biruie mai cu strig scăfârliile înfășurate **b**» turbane.

Alături de vitejii noștri, au stat în poarta fi tunilor eroi bulgari, sârbi și unguri, după cum spune slova documentelor fi după cum istorisesc legendele fi cântecele din bătrâni.

Un fior te străbate când deschizi istoria! Te întrebi cum au fost cu puțință izbânzile de la Rovine și dt la

Racova, când nimeni nu biruise încă acele semeții ale nisipurilor **t** Europa tremura zăvorâtă în cetăți fi sunau clopotele cu cât s-apropia primejdia. Se credea că nicio oaste n-ar fi în stare să biruiască potopul ce s-apropia. Și iată, pământeni lut Mircea au spulberat la Rovine legenda că pe turci nu-i poate birui nimeni I Biruind, pământeni noștri au sădit încredere în conducătorii altor nații, i-au încurajat să țină piept fi să câștige izbânzi vestite în bătăliile cu năvălitorii; ne îngăduim să spunem ci spulberarea credinței că nimeni nu-i poate învinge pe turci este alt merit de seamă al eroilor din poarta furtunilor.

Cum s-au purtat craii și rigii Asfințitului fața de vitejia lui Mircea sau Ștefan, vom vedea mai bine în cuprinsul scrierii; însă nu putem să nu amintim disprețul cavalerilor de la Nicopole, mai cu seamă de desculții luptători valahi, cât și bucata de postav cu care l-au răsplătit pe Ștefan cel Mare venețienii, după izbânda nemaiauzita de la Racova.

Iată în câteva cuvinte de ce lucrarea noastră a căpătat numele de poarta a furtunilor; scriind-o⁹ n-am urmărit nimic alta decât să vă înfățișez faptele mărețe, spre aprinderea și înălțarea celui mai frumos simțământ ce poate înfiora inima omenească

— Dragostea de patrie - simțământul cu care suntem datori să viețuim și, la nevoie, să murim. Oare poate fi ceva mai măreț decât dragostea de patrie **f** Nicidecum! Patria e pragul casei noastre. Bunicii noștri au apărat-o cu mijloacele lor simple de pe vremea lor - arcul, scutul de nuiele uns cu lut, îmblăciul, drugul - cu acele mijloace au bimit cea mai înfricofătoare seminție.

Noi, cei de azi, avem datoria de a nu uita nici în somn că dușmani mulți ne jinduiesc pământul, pentru bogățiile lui; acei dușmani se uita cu ură de moarte la înfăptuirile noastre, crapă de ciuda când aud și văd cât ni-i de

frumoasă patria, din zi în zi, acum când a intrat în domnia fireasca a brațelor muncitoare / La nevoie îi vom învăța minte, U vom stropși cum i-au stropșit pe năvălitorii de demult oștue lui Mircea, Vlad sau Ștefan cel Mare.

Istoria, pe lângă multe alte învățăminte, ne arată d noroadelor cotropitoare li se vine de hăc la vreme, că trec ca viforul până ce nu rămâne din ele decât pulbere și gunoaie. Pe lângă semințiile cotropitoare de demult, avem pildă proaspătă oștirea țarismului care s-a risipit ca pleava fi umbră. Această soartă o vor avea orice oști care vor îndrăzni să zdrobească sub roțile motorizatorilor holdele pământurilor pașnice!

Și, acum, împreună să ștergem pulberea de te paginile timpului, să citim faptele vitejilor! îi vom da rând întâi și-ntii lui Mircea, cel ce cu pământul lui a stropșit păgânii așa de grozav, încât au scheunat ca haitele rănite prin noroaiile Munteniei și i-a stropșit atât de amar, încât tronul lui Băiatid-Sultan s-a clătinat și s-a cutremurat până-n temelii! Bătrâna Dunăre, prag în poarta furtunilor, a dus la vale multe stârvuri de pașale și bei, lepădându-le cu scârbă în ostroavele pășirilor sălbatice și-n ariile mării.

CAPITOLUL I

Vedem cavaleri cruciați la Nicopole; printre ei, un popă de la Burgund! a; apoi, o bătălie înfricoșată.

„Cum să te lăsăm pe tine, un sărman cioban de la Dunăre, să ne iai faima?”

O vreme, primejdia turcească a stârnit toate țările Europei. Oști, numite cruciade (de la semnul crucii pictat pe scuturi) au pornit pe corăbii, în lungul Mării Mediterane, să smulgă din mâinile turcilor cetatea Ierusalim. Alte cruciade au pornit pe uscat, în marșuri istovitoare, sub greutatea scuturilor de fier, a lăjioilor și sălbiilor; aveau acei ostași veșmânt greu, de fier, încât, când îi trăgeau dușmanii de pe cai, nu se mai puteau ridica

și erau străpunși cu lăncile ori ciopârțiți cu iataganele.

Așa a venit o oaste de cruciați tocmai din Franța și Germania, la Nicopole, peste Dunăre. Au venit cu o cavalerie mândră, îmbrăcată în fier. Erau acei cavaleri peste măsură de îngâmfăți. Cum au ajuns la Nicopole, și-au rânduit corturi de purpură și mătase, au întins mese de ospăț și chefuri; băuturile scumpe și mâncărurile le erau alduse cu corăbiile, pe Dunăre. Între ospățiuri prelungite zile și nopți, făceau întreceri în lupta cu spada; cântau și dănuiau, scriau epistole iubitelor rămase departe în castele și-n cetăți; le cântau alăutele, lăudându-i pentru isprăvi războinice adevărate sau închipuie.

Mircea a trecut și el Dunărea, cu oștenii lui, și și-a durat tabără. Se uita domnul muntean cu grijă și dojana la petrecerile cruciaților.

— Hai, hai, stați și beți vin, în loc să fiți gata, căci oștile turcești s-apropie... Nu puteați chefui acasă, în castelele domniilor voastre?

Cruciații îl priveau de sus pe acest sărman voievod. Printre ai, se afla și un popă din Burgundia, cărturar cu faimă. Într-o noapte, s-a dus la tabăra lui Mircea. L-au văzut crunt în priviri; în plete, cu argintul vânstei. Peste cămașa de zale, avea o mantie vișinie. Înalt, voinic, sta pe malul Dunării, sprijinit în sabia lungă și puternică. În jur, ardeau focurile. Prin ierburi, se aureau caii sforăind și pascănd. Oștenii lui, cei mai mulți îmbrăcați în a umane, stăteau în jurul focurilor, arvând alături pari ciopliți din topor și afumați la capăt. Unii aveau scuturi împletite din nuiele, și arcuri. În tolbele cu săgeți își aveau și merindea de război, o pită deasă. Erau flăcăi fără spic de mustață și moșnegi cărunți. Erau și destui oșteni în zale, floarea feciorilor boierimii.

Mari senine de mirare avea să deie popa burgund, cu cât îi cunoștea mai bine mai ales pe oștenii înarmați cu

pari. Odată, i-a găsit întinși pe pânțele, în ierburi, tăifăsuind în liniște. Caii lor pășteau cine știe unde, după niște tufișuri. Deodată, la porunca unei căpetenii, oștenii s-au ridicat și au scos un chiot înfricoșător, scurt. Caii le-au răspuns prin nechezaturi puternice. Preajma a început să duduie și să se cutremure sub copitele lor așternute în galop. Cât ai clipi, au și ajuns în fața oștenilor, care i-au încălecat din fugă, cârmindu-i prin strâmtoarea picioarelor, învărtindu-și parii pe deasupra capetelor. Crezând că dau turcii, cruciații au aruncat paharele, și-au încins spadele, au sărit și ei pe caii lor îmbrăcați în fier. Popa burgund i-a oprit însă, trimițându-le cuvânt că nu dau turcii, că oștenii lui Mircea fac o probă de șarjă, ca să-și mai dezmoștească ciolanele... Cruciaților le-a părut rău îndată după vinul pierdut și după paharele sparte. Au cerut alt vin, alte pahare, și-au descins săbiile și au poruncit alăutelor să cânte mai departe.

În vremea asta, popa burgund sta de vorbă cu căpetenii de-ale lui Mircea. Astfel a aflat el cum se strânge la oaste Țara Munteniei, cum, când s-apropie primejdia la hotare, prind să răsune buciurile și clopotele; satele își pun în care copiii, femeile bătrânii și avuția; așa pornesc spre munte, în bejenie, în timp ce bărbații vârstnici își iau armele și merindea, încăleacă pe cai și pornesc spre locuri de adunare dinainte hotărâte.

Și așa, pe când petreceau mai bine cruciații Asfințitului, întrecându-se unii pe alții din pahare, s-apropia de Nicopole și oastea înfricoșată a pustei. Veneau pedestrimile și cavaleriile, mișcându-se încet, ca un uriaș balaur mohorât. În urma lor, rămânea ruina și cenușa. Pe zări, departe, unde ardeau așezările omenești, se ridicau suluri mari de fum. Vântul mâna înaintea acelei oștiri mirosul de carne omenească arsă. Drumurile erau ticsite de fugari înspăimântați, minându-și vitele. Își duceau pe

umeri poverile cu lucruri luate din fugă. Și turcii veneau încet, revărsându-se ca un fluviu. Neliniștea a trecut prin taberele cruciaților. Până acum, se întrecuseră unii pe alții în petreceri. Ce va fi însă când vor da ochii cu dușmanii?

Mircea le-a trimis acest cuvânt:

— Vestiților cruciați! într-adevăr, cunosc că sunteți viteji mari. Faptele voastre din trecute bătălii le știu și vă dau laudă pentru de însă, când e vorba de turci, lăsați-mă pe mine, să-i pălea: cu cavaleria mea ușoară. Nu vă avântați, cavalerilor, cad prea greu sunteți îmbrăcați în veșmintele de fier. Dacă nu mă ascultați, pierdem cruciada și degeaba ați mai bătut colbul până la Nicopole. Îmi îngăduiți să mă reped eu întfli în oastea pusteii? Vă deschid drum, după aceea veniți și domnule voastre!

Cruciații și-au jimibat gurile, gata să rfidă;

— Cum să te lisăm pe mne, un sârman cioban de la Dunăre, să ne iai faima și să te laude lumea pe tine, și nu pe nod? Fii bucuros dacă te-oro lăsa să te adaugi în coada oștilor noastre...

Voievodul Mircea a răspuns cu mult amar:

— De asta vă arde vouă, cruciați **r** Eu știu lăsa și de la mine. Să-i batem întâi pe turci; după aceea, n-aveți decât să vă lăudați că voi i-ați bătut. Eu îi cunosc bine, căci de-o viață mă bat cu dânșii. Lăsați patimile deșarte, căci se află în joc lumea!

— Nu, nu vrem! au dat cruciații răspuns.

Apoi, au început să se sfădească și ei între ei, care anume să înceapă atacul. Oastea înfricoșată se afla numai la cinci ceasuri depărtare. Se zăreau sulurile de colb ridicate de sub sutele de mii de picioare ale oamenilor și vitelor de povară. S-auzea ca un vuiet de ape. Apoi, când s-a arătat pe creste avangarda, cavalerii cruciați s-auâm lbrăcat în veșmintele de fier, s-au îmbrăcat tot în fier, din cap până-m. picioare, și aveau găurele numai sub chivere,

în dreptul ochilor. Cu acea mulțime de ocale greutate s-au uroat pe caii îmbrăcați și ei în fier; la un semn, au pornit într-un galop strașnic, cu lăncile întinse. Au trecut prin primul rând al tutailor, ca printr-o pleavă. Au trecut așa și prin al doilea rând; și printr-al treilea; socoteau că au câștigat biruința, când deodată s-au izbit de rândurile neclintite ale ienicerilor care s-au desfăcut în lături și i-au prins ca-ntr-un clește. A urmat un măcel îngrozitor. Căngiie de la sulilele turcilor îi trăgeau jos de pe cai, încât nu se mai puteau scula de greutatea fierului de pe ei. Așa, ompul de la Nicopole s-a umplut cu zeci de mii de morți, în câteva ceasuri. Sângele se scurgea prin zalele cavalerilor. Degeafca fugeau cei rămași vii, căci îi ajungeau turcii și-i stropseau.

Mircea a făcut prăpăd cu cavaleria lui ușoară, într-o aripă a oștirilor pustiei. Însă a trebuit să bată în retragere, sub apărarea spahiilor și ienicerilor.

— Iată ce-ați făcut! ofta el, uitându-se la câmpia plină de morți, la corturile arse, la întregul prăpăd al cruciadei. Iată tinde v-a dus fala și îngâmfarea!

Și-a ridicat coiful de pe cap și i s-au încețoșat ochii asupra morților, asupra mândrei cavalerii a Asfințitului. După aceea, și-a chemat căpeteniile în poruncă:

— Ascultați, căpetenii! Se vede că așa ne-a fost scris, să rămânem singuri în furtună! Dacă oștile Germaniei și ale Burgundiei n-ar fi urmărit fala și mărirea, turcii s-ar fi zvârcolit acum în țărână, biruiți pentru de-a pururea! Dar n-am avut parte de asta și am rămas singuri în fața primejdiei! Datori suntem să ne apărăm țara singuri!

A privit peste oștire:

— Dacă în rândurile voastre se afla și ticăloși, să se tragă la o parte, să-i trimit la păscut porcii și bobocii! Am nevoie numai de viteji! Trecem Dunărea înapoi, Iu. noi acasă, și stăm gata! Căci dihania din fața noastră, după ce

se va hodini, va veni la noi să ne ceară socoteală și biruri. Înainte, după mine, în țară!...

Îndată a pus pândari, să vadă mișcările dușmanului. N-au apucat oamenii lui să-și vadă copiii și neamurile fugite la munte, însuși Baiazid-Sultan s-a arătat în scurt timp pe ceilă lalt mal al Dunării și s-a stropșit spre Muntenia. Striga Baiazid-Sultan:

— Să vină domnul vostru Mircea, să-mi cadă la picioare și să sărute țărâna pe care calc eu! Cum de a îndrăznit să se adauge caivalenlor cruciați și să se bată cu mine? Dacă în cel mai scurt timp nu vine să-și ceară iertare, am să-i ard toată țara și am să i-o înrobesc! Vine Mircea să mi se plece, sau nu vine?

— Nu! Domnul Mircea nu vine! Și dacă îndrăznești să treci Dunărea și să ne strici țara, ai să-ți cauți măselele pe jos!

— Hai, hai! a scrâșnit Baiazid-Sultan, la acest răspuns.

A trimis ștafete după oști proaspete. Îndată, peste Dunăre a prins să ne întindă pod de vase. Oștile turcești au și pornit spre pedeapsa îndrăznețului.

Pe atunci, câmpia muntenească era acoperită de întunecații codri Deliorman. Mircea și-a strâns *greimea* oștirii și a trimis-o înainte, spre Argeș. A lăsat în urmă doar cete de harță, să amăgească turcii cu sunetele buciurilor. Și așa, Baiazid-Sultan urca tot mai sus, după amăgeala muntenilor, urca dealuri acoperite de codri deși, cobora văi și prăpăstii; în urma lui, oastea venea desfășurându-se ca un balaur.

— Aici! a dat poruncă Mircea, când a ajuns în prăpăstiile de la Rovine. Urcăți prin copaci și pe culmi și stați ascunși! Când mă voi întoarce eu cu greul oștilor, voi să săriți și să-i prindem ca-ntr-o capcană!

Și așa, Mircea s-a tras și mai înainte, prin

întunecimile Deliormanului. Deodată, când a crezut Măria Sa că dușmanii se află toți în fire prăpăstii, a poruncit strașnic să răsunе cornurile! Cum vuiаu codrii! Prin rândurile turcilor а trecut o spaimă.

— Înainte, hoarde viteze! striga Baiazid-Sultan către ai săi, însă repede de tot și-a dat seama că se află prins în ceaunele prăpăistiilor. Din față, îl izbeau călăreții munteni, în frunte cu voievodul. А porundt оștirii să аpuce la dreapta, însă s-a trezit în trăsnetele bolovanilor și parilor, aruncați de pe creste; alți bolovani se prăbușeau din latura stângă. Îngrozit, Baiazid-Sultan а dat poruncă de grabnică întoarcere și atunci s-a întâmplat în oastea sa un amestec și un vâlmășag cumplit: coada s-a simțit deodată mușcată și împinsă înainte de coasele, de parii și de sulitele muntenеști; capul, întors înaipoi, se îngrămădea spre vâlmășagul cozii, și huiа Delionmanul de răcnete, de strigăte, de mugetele vitelor, de nechezaturile cailor, de răgetele îngrozitoare ale camă lolor. Din toate părțile zbârnâiau săgețile, vâjâiau parii, bufneau bolovanii, săbiile muntenеști hăcuiau, hăcuiau fără hodină, fără întrerupere, în timp ce sutele de mii de dușmani se frământau în loc, înndbuniți de groaza morții, în acei codri înfricoșați. Cu orice preț, Baiazid își croia cale înapoi spre Dunăre; оștenii din garda lui îi făceau loc cu săbiile, în timp ce din arbori, de pe dfitalburi, din toate umbrele codrului, țâșnea moartea. Mult timp i-a trebuit acelei fiare, аșternută pe zeci și zeci de poște, până să fie ucisă bucată cu bucată, de la Rovine ipân la Dunăre! Carele, vitele de povară, caii spaihiilor, totul se răsturnase și se frământa în mocirla hârdaielor întunecoase și stropite de sânge. Parcă se sculase întregul pământ muntenesc, cu codrii, cu fiarele, cu iarba, cu furtunile și vânturile, și toate se izbeau asupra năvălitorilor, să-i învețe minte. Buciumele răsunau fără alin și alte pâlcuri de pământeni dădeau năvală din umbră.

Sunau zgomotele bătăliei fără întrerupere înibläciile furtunilor. Baiazid-Sultan își smulgea barba, când vedea cum îi pierde floarea cavaleriei, după aceea floarea pedestrimii. Bătea cu paloșul în gârzi, să-i deschidă mai repede drumul de scăpare, să nu pice în mâna lui Mircea. Când s-a văzut în preajma Dunării, fugea de mânca pământul, în timp ce din păduri îl urmăreau, călări pe cai iuți ca vântul, oiștile vitejiei. Însoți Mircea calarea în frunte, cu saina grea și neiertătoare de-a gata ridicată, numai să-i reteză scafârli!

Și a scăpat fiara năvălitoare peste Dunăre ca prin urechile acului.

Iar la Rxmne, între g-rle și prăpăstii, manii cei răniți se zvârcoleau în noroaie și n propriul lor sânge, zeci și zeci de îmi.

— Ja-am spus doar că ai să-ți cauți măselele pe jos dacă treci, Dunărea! a strigat Mircea, oprit la mal.

— Câine! a scrâșnit Baiazid-Sultan din partea cealaltă. Mi-ai omorât fala oștilor, dar lasă, lasă!

— Mai încearcă dacă-ți dă mina! a repezit răspuns Mircea. Poți aduce încă f>e atâtea oști, poți întuneca lumea cu mulțimea sulitelor și săgeților tale, ca tot nu mi-i frică! mai încearcă! Du cuvânt oricăror stăpâni de seminții năvălitoare, să-și» gândul că vor putea supune vreodată țărișoara asta! Oricât de tari ar fi acești stăpâni de seminții, vor păți ca tine, își vor căuta măselele pe jos!

Baiazid-Sultan și-a lepădat balele scârf>ei în apa Dunării și-i tremura barba de rușine. Iată! învinsese cavalerii din Asfințit, învinsese țări după țări, împărății mari i așternuseră la picioare, cu avuțiile, cu satele, cu cetățile, și acum 41 bătuse acest pistor muntean! Să nu-ți lepezi rărunchii d* scârbă? Era învățat să se întoarcă la sălașul tău totdeauna biruitor, încărcat de prăzi și urmat de sute de mii de robi. Acum, cu ce față se va întoarce la ai

săi, fără oști?

A părăsit malurile Dunării, mocnindu-și ura groaznică și planurile răzbunării.

Faima biruinței de la Rovine s-a împrăștiat în toaite laturile pământului. Domnului Mircea i s-au adus cuvinte și scrisori de laudă, însă Măria Sa, ca om pătit, nu s-a lăsat furat de dulceața cuvintelor; știa că Baiazid se va întoarce mai puternic, că se va revărsa asupra lui cu seminții întregi. Și-a slobozit oștenii pe la vetre, după ce thKpreună s-au descoperit și și-au plecat frunțile, încărunțite și brăzdate de griji, la grop nițele vitejilor. Pe cei mai tari în virtutea războinică i-a răsplătit cu ogoare, după pravilele acelor vremuri. Plugarii s-au întors la vetre și le-au găsit arse și pustiite. Iar și-au înfipt plugul de lemn în brazdă, la început viața de la capăt, însă auzul le era mereu ațintit spre culmile unde stăteau pândarii.

Iar sus, la Argeș, în cetatea de scaun, Maria sa Mircea Voievod sta de veghe, ca vulturul în stânca munților. Sta neînfricat și n-avea loc în inimă pentru îndoieli; credința în biruința până la capăt îi dădea tăria cremenii. Oricâte furtuni se vor mai izbi spre acea poartă zguduită și cutremurată, el le va ține piept, apărând restul pătriântului și dându-i răgaz și liniște să-și sporească artelile și comerțul, să hălăduiască bine ori să se sfâșie pentru ambiții proaste.

După grozava înfrângere de la Rovine, năvălitorii și-au lins rănilor, cum și le ling fiarele rănite, în tăcerea băllogurilor. Tri; mi tea u pâlcuiri de căpcăuni la Dunăre, să se uite în întunericul codrilor Deliorman. Rar când zăreau straja muntenească, ascunsă între coroanele arborilor. Cum s-apropia” oștile turbate, porneau din malul Dunării un hăulit strașnic de bucium; îl duceau ecourile până la alt loc de pândă, unde sunau alte buci și altele, și altele, până la cetatea voievodului. Așa era pe atunci

ștafeta vestitoare a furtunilor. Îndată „țara părăsea plugurile în brazdă, își apuca armele de după ușă, sărea pe cai și pornea spre poienele hotărâte, în așteptarea strălucitei cape* tenii de la Argeș.

Apoi, după ce Mircea și-a plătit obșteasca datorie și a fost înmormântat în ctitorr Măriei Sale, Cozia, în poarta furtunilor nu s-a făcut liniște. Oștile dihanite au căpătat mai mare îndrăzneală, socotind că odată cu Mircea s-o fi stins și vitejia! Dar s-au căit amarnic și mulți dinți și-au căutat pe jos, îndelungul istoriei noastre!

Sămânța nepieritoare a puterii populate a născut alți și alți vitejicun răsar stejarii din ghinda amestecată cu frunzele și cu mustul pământului. Avem în istorie, după Mircea, și pagini negre, de ticăloșie. Domni și domnișori au plătit tronul viteazului străbun cu pungi de bani adunați din sudoarea pământenilor, l-au plătit cu preț mfașav...

— Până ce s-a ridicat la Târgoviște un vestit îndrăzneț, Vlad, poreclit Țepeș, după cum arată istoria scrisă în cronici și legende și după cum se va vedea în filele următoare ale scrierii noastre.

CAPITOLUL II

Vremea lui Vodă Țepeș, când banii stăteau pe jos, ca gunoaiele, și nu-i ridica nimeni; istoria neguțătorului florentin și strașnica pățanie a pașei Hamza...

I

Ce pădure albă e aceea t

Când a venit Vlaid la domnie, Țara Muntenească se afla în vraiste, ca un sat fără din. Tâlharii și ucigașii păleau trecătorii la drumul mare, ori în satele și cetățile lor, prăidându-i și ucizirudini. O îndrăzneală mare însemna trecerea prin codri; ziua, cetele de hoți intrau călări în ograda omului și-l dispoiau de vite și de viață. Faima acelor ticăloși ajunsese departe, în țări străine, încât rosturile neguțătoresți se stricaseră cu totul.

Vlad a poruncit îndată prinderea și drduirea nelegiuiților spre ocnele de sare, spre hrubele închisorii din Târgoviște, în așteptarea răsplății. Și-a dat seama că fără pedepse pline de cruzime nu va putea stâmpi jaful și fărădelegea. De aceea, a scornit drăcească osândă a tragerii n țeapă.

Așa, într-o bună zi, s-au fost îngrămădit în ograda închisorii o mulțime de Hâlhari prinși. Niciunul ninși da seama de ce oștenii Domnului bat o pădurice de pari ascuțiți la vârf, pe un deal din apropiere. După Ce lucrul s-a isprăvit, Vlad a poruncit să repeadă tâlharii într-acolo și să-i înfigă în pari. Un răcnet de groază a trecut printre nelegiuiți, însă Vlad voia să bage spaima în toți cei ce vor îndrăzni să ia altora avutul și viața. Și au stat așa tâlharii, pe acel deal, trași în țeapă, până ce au pierit și i-au mâncat câinii și păsările sălbatice. Spaimă (rozavă s-a abătut asupra tuturor diharilor din țară. Așa de frică le era de osânda parului, încât înfunidau pădurile, treceau hotarele în alte țări, numai să nu-i prindă Vlais Țepeș! Așa încât, în scurt timp, în Țara Muntenască era curat ca-n palmă.

Se istorisește din bătrâni că lucrurile de preț stăteau uitate pe ulițe și nimeni nu le ridica. O dată, a ajuns la Târgoviște, cu mărfuri, un neguțător străin, tocmai de la Florența. Cum a tras la un han, și-a arătat îndată grija că va fi jefuit în timpul nopții. A spus a-a către stăpânul hanului:

— Am la mine bani grei, și strașnic mi-i de frică Îji țara asta! Sunt încredințat că nu ajung până nume dimineață, nici cu banii, iiei cu zilele!

— Dimpotrivă, străine, dimpotrivă! l-a încredințat hangiul. De când a venit Vlad Țepeș la domnie, fărădelegi nu se mai înritaplă! Iată: mă prind, față cu martori, la un rămășag... Ia-ți punga și du-o la răscrucea drumurilor. Las-o acolo, și dacă nu vei găsi-o mâine dimineață unde ai

lăsat-o și cum ai pus-o, te despăgubesc cu toată avuția mea!

— Cred că glumești... a dat răspuns florentinul. Unde se poate întâmpla una ca asta?

— La nod în țară! a zâmbit hangiu. Facem rămășeag temeinic, cu martori?

— Ai să-ți pierzi averea!

— Nu, nu mi-e frică de așa ceva! Să chem martorii?

Și hangiu a făcut semn altor neguțători din han, au bătut palma, după praivila rămășagurilor, și florentinul și-a dus punga la răscruce și a lăsat-o acolo. Era pe căderea nopții. Și nicio clipă n-a închis ochii bietul străin; s-a tot frământat sub cergă. Hangiu falsă, după ce a dat peste cap o baidacă de vin, s-a culcat și a domnit liniștit.

— Să vedem acum, a pus în zori neguțătorul florentin. Mi se pare că ai pierdut averea!

— Nicidecum! Du-te, străine, și-ți ia punga de unde ai pus-o. La noi în țară stau banii pe drumuri ca gunoaiele, și nu-i ridică nimeni!

Mare a fost mirarea florentinului, când și-a aflat punga la răscruce, cum o pusese, dolda de aur. Laidă mare a dat acestui pămînt și Domnului său Vlad, făuritorul țepilor. A povestit întâmplarea și prin alte țări pe unde umbla cu negoțul și toți ascultătorii clătinau din caipete, ca la un lucru de necrezut.

Făcuse Vlad Voievod curățenie ca-n palmă în apucăturile tâlhărești, dar nu avea liniște nici în somn din alte pricini, mai grele: trebuia să plătească tribut umilitor turcilor.

Cum putea el răibda o rușine ca asta? Își da seama că dacă nu plătește tributul își va scula urgia asupra capului, dar a îndrăznit și a trimis turcilor cuvânt:

— Mă, capcâni! Dacă s-au aflat în țara mea ticăloși să vă sufle în borș, să vă deie tribut în bani, să n-aibe liniște

în mormânt! Eu pe astfel de strămoși îi blestem; și dacă ar învia, i-aș trage în țeapă, să mă pomenească! Mă, capcâni! Aflați că nu vă dau niciun sfanț!

Vorba asta a cutremurat scaunul sultanilor.

— Cum îndrăznești, Țepeș? - i-au repezit cuvântul înaipoi. Nu știi oare că te putem strivi ca pe un vierme? Să nu ne dai tributul căci altfel unde-ți stau picioarele, acolo îți va sta și calpul! Ai auzit?

— De auzit am auzit, dar rămân la ce-am spus: nu vă dau niciun fel de tribut!

Pe atunci, era mare peste turci Mahomed al II-lea, cel ce cucerise cetatea Țarigrad a împărăției grecești, la 1453. I se spunea, ou fală la turci și cutremur la alte seminții, Malhomed Cuceritorul. Cu acest mare războinic își punea Vlad Țepeș boii în plug! Avea Mahomed al II-lea cea mai puternică oaste, cu cavalerie, cu pedestrime, și avea flote vestite pe mată. Iar Vlad Țepeș abia dacă putea strânge, la semnul buciumului, treizeci de mii de oameni înarmați cu bâtele de acasă!

Înainte de a se încurca într-o expediție de pedeapsă, care costa mari avuții, Mahomed Cuceritorul a trimis la Târgoviște o solie cu voribe dulci:

— Să dea Vlad Țepeș tributul și să domnească în paoe! Nu-i bun cuvânt?

Se spune din vechimi că în solia aceea ar fi venit o căpetenie vestită, Hamza-Pașa, cu un pâlc de oști. Vlad i-a ieșit înainte, la porțile Târgoviștei, i s-a plecat, l-a primit bine și frumos, l-a poftit la masă ca pe un vestit musafir.

— Nu-i așa, munteanule Vlad, că primești cuvântul Cuceritorului? Dă-ne cuvenitele pungi de bani, și pace bună! Bat palma și bem un ulcior de vin în sănătate). Strălucirii sale Cuceritorul...

— Prea bine! - a dat răspuns Viat Țepeș. Hodinește-te după truda drumului ș. după aceea totul va fi cum e mai

bine!

— Primește să dea bir?! - șopteau oltenii și slujitorii curții... îl credeam ceva mai viteaz pe Măria Sa Țepeș... Dar băgăm de seamă că e ticălos ca și înaintașii lui.

În timp ce Hamza-Pașa dormea în palat, în aifara cetății se auzea o bătaie repede **d** «maiuri și topoare. S-auzeau cum sar așchii $1 <$ la trunchiuri, pesemne din niște pari.

— Ce se aude așa? se întrebau oșteni turci, în tabăra lor. Parcă se ascut pari...

— Se pregătesc în afara zidurilor mese de ospăț pentru măriile voastre... le-a răspuns straja din turn.

— Așa ne place! au răspuns turcii și s-au culcat și au adormit, cu gândiul la ospățul de-a doua zi.

— Ce pădure albă e aceea? a întrprbat Hamza-Pașa, în zori, uitându-se pe dealul din afara zidurilor.

— Poftim la masă! i-a răspuns Țepeș.

— La care masă?

— N-o vezi? Sub pădurea albă de pari e întinsă o masă lungă, cu bucate! Poftim!

— Așa mai viu de acasă! a dat răspunsul solul Cuceritorului. Va să zică, totul e cum trebuie! Ai și poruncit, poate, să fie adunați banii?

— Vezi bine! Poftim la masă, că se răcesc bucatele!

Hamza-Paișa a ieșit din cetate, cu mica lui oștire.

Cu cât se apropia de dealul cu masa întinsă, o zgaimă îl răcea din cap până-o picioare, vazând pădurea albă de pari ascuțiți la A'arf... În mijloc, se afla o țeapă mai groasă, mai înaltă...

— Pentru cine ai pregătit această pădure înfricoșată?

— Colea, pentru niște hoți! i-a dat răspuns Țepeș, și la un semn al său, gărzile s-au repezit asupra curcilor, le-au luat armele. i-au legat cu mâinile la spate.

I-au tras în țeapă, pe câte unul, iac Hamza a fost

înfipt în parul cel mai gros și mai înalt, ca o căpetenie ce era!

— Poftim la masă, oșteni și-a poftit Vlad Țepeș căpeteniile. Vom prinzi la umbra acestui codru viu... E bine, colo sus, trimis al Cuceritorului? Iată răspunsul meu la cererea umilinței!

Deoparte, prăbușit în țaiană, sta singurul turc nesuit sus. Vlad Țepeș s-a întors spre oșteni:

— Care din domniile voastre are hanger mai ascuțit? Ridicați acest vierme din pulbere și tăiați-i nasul și urechile!

După ce un oștean a cenătit bine turcul de nas și de urechi, Vlad Țepeș i-a dat poruncă:

— Încalecă și fugi la Țarigrad, la stăpânul tău Cuceritorul, și dă-i răspuns la cererea tributului! Lipsește din ochii Mariei Mele!

Turcul a fost aburcal pe cal, în chiotele oștirii muntenești. Se tânguia și striga „aman!” cu mult înainte de a ajunge la porțile palatului acelui vestit sultan cuceritor.

III

Luptă ca un drac!” spunea Cuceritorul.

După un astfel de răspuns la solie, Mabomed Cuceritorul s-a izbit cu pumnii în cap și răcnea de se cutremurau palatele. Cînd a bătut din picior, s-au cutremurat oștile Răsăritului. Îndată s-a strâns cavaleria spahiilor; apoi ieniceri; apoi caravanele de cămile au fost încărcate cu poveri tic război; bivoli negri mugeau cu grumajii îi juguri; seminții negre, din Araibia și Africa, seminții galbene din Asia s-au adunat în taberi, așteptând să iasă în fruntea lor Cuceritorul pe cal alb și să le deie semn de plecare spre fluviul Dunării...

Într-adevăr, Mahomed s-a arătat în toată Spurcăciunea mâniei și s-a rînduit în fruntea rimatei sale

de două sute cincizeci de mii de oameni. A poruncit flotelor din Marea Neagră să încarce hrană și să o aducă în us pe fluviu.

Vlad a ieșit din cetatea Târgoviștei și a poruncit peste țară chemarea buciului, îndată plugarii și-au apucat parii, scuturile de nuielă, arcurile, au sărit pe cai și au prins tăcătoare spre tabăra voievodului; au venit și oștile în zale. S-au adunat cam la treizeci de mii și au pornit spre Dunăre, la Giurgiu, pe unde năzuia Cuceritorul să întindă pod de șăci. Dar oricât i-au pălit cu parii în cap, oricât i-au săgetat din arcuri, turcii se buluceau neîntrerupt pe malul pământului muntenesc. Văi2 Înd că nu-i poate opri, Vlad s-a gândit să se tragă spre munți. Și-a pustit țara în urma lui, a otrăvit fântânile, a dat foc semănăturilor și fânețelor. Maihomed îl urmărea cu îndărătnicie, repeeda pâcuri de spahii. Vlad și pământeni ieșeau de unde nu se așteptau năvălitori; ieșeau ca din pământ și făceau în ei mare prăpăd.

În tinerețea Măriei Sale, Vlad Voievod stătuse mult printre turci și le știa limba, portul, obiceiurile. Știa că oștirile lor fac nicio mișcare în timp de noapte. De aceea, pândea când Mahomed își făcea tabăra de popas și da navală, îi «pârcea, fi1 hărățea neîncetat.

— Luptă ca un drac! spunea Cuceritorul.3 Acum îl veai, acum nu!

Se uita cu grijă la câmpiile arse, la slă - birea vitelor, la sleirea de sete a oștenilor. Dacă Vlad i-ar fi stat în față cu puțina lui oaste, l-ar fi făcut una cu pământul și s-ar fi întors încă o dată biruitor la Țarigrad. Dar domnul muntean și oștile lui nu se arătau zile întregi, făcuți parcă una cu pământurile și cu râpile. Rar când avangărzile turcești zăreau pâcuri de oaste. Porneau într-acolo, cu toată mânia și puterea, însă Vlad se arăta tocmai în partea dimpotrivă, călărind ca o nălucă în fruntea pacurilor

Măriei Sale. Avangărzile Cuceritorului zăreau fuioare de fum priatre brazai pădurilor și înțelegeau că acolo stau în popas oștenii Dracului. Porneau, împresurau locul, dar când săreau la atac, răcnind „aman”, aflau doar focurile arzârl și bălegar proaspăt... Când se mirau mai tare de diavoleasca fugă, auzeau larma în urmă, căci Vlad le ataca ariergărzile.

Mahomed Cuceritorul turba, porunea mereu să i se pună la cap ștergare înmuiate în apă rece, căci începea să aibă vedenii! Slăbiseră bivolii. Caii spahiilor prindeau să schiopăteze. Iar generalii vestiți ai Cuceritorului prindeau să murmure... Ce fel de război era acela? 11 stropșesc odată pe Vlad

Țepeș, ori nu? Ei, care biruiseră împărățiile pământului, stăteau de atâta vreme fără să-și p-oată spăla sălbiile, de rugină, în sânge... Parca veniseră în Țara Muntenască să bată război cu umbrele, nu cu oameni! Dar ce putea face Mahomed Cuceritorul? Faima îi era în joc, căci de la biruința asupra Țarig rad ului tremurau toate noroadele când îi iuzeau numele, din fusudul Asiei până-n Burțundia. Și iată cum acei diavoli înarmați cu pari îl făceau de ocară, prin prelungirea războiului...

IV

Într-o noapte neguroasă, Cuceritorul a poruncit căpeteniilor oprirea. Și-au întins corturile, iar de jur-împrejurul lor au pus Carele ca un zid de apărare; ți șantău săpat; străji călări pândeau jur-împrejurul bivuacului. Ostenit și descurajat, Cuceritorul l-a tras singur în cortul de mătase ridicat drept în mijlocul acelei întărituri, să doarmă și el o dată liniștit, după atâta zbucium în deșert. Străjile mereu veneau și dădeau teama căpeteniilor celor mari, spunându-le că nu se simte și nu se vede nimic. Vlad Țepeș parcă intrase în pământ, ori poate fugise cu tot cu oaste peste munți. Atâta liniște era. Încât s-auzea cum

rumegă bivolii și cum ronțăie caii. Undeva, în pustia nopții, s-a Auzit un cocoș ori poate un țipăt înguios de nagăț. Străjile au deslușit niște umbre, dar s-au liniștit, crezând că li s-a părut. De fapt, Vlad Țepeș venea pe sub streșinile pădurii, cu cincisprezece mii de oșteni, unul și unul. Veneau încet, cu caii de căpestre, și se tot apropiau de tabăra adormită. La; un semn al voievodului oastea a sărit pei cai, a dat chiote înspăimântătoare, izbindu-se peste șanțuri, peste carele îngrămădite; pân au ajuns la corturi. Săbiile lor lucrau în draci, în dreapta și-n stânga, și o mare groază a trezit turcimea din somn. Nu se vedea nici la un lat de mână, așa încât ienicerii și spahiii se tăiau între ei, se strângeau de grumaz unii pe alții, își izbeau cu sulitele în cap, în timp ce Vlad cu o ceată își deschidea calea spre cortul cel mare al Cuceritorului. Era îmbrăcat turcește, cu șalvari și fes, striga în limba turcească să fugă năvălitorii, căci a sosit prăpădul... Niște care s-au aprins. Vlad s-a repezit cu sabia asupra unui cort, i-a sifâșiat pânza. Când a auzit un geamăt, a crezut că l-a ucis pe Maihomei și că a curățat pământul de o spurcăciune. Și-a dat seama însă că pălise cortul unii vizir. De aceea, s-a repezit înainte, însă a-i mai apucat să ajungă la cortul Cuceritorului; oștenii lui picau ca frunzele. A început a bate în retragere, sărea cu calul peste: movile de morți, peste carele răsturnate, peste stârvurile bivolilor și cămilelor.

De groază, turcii s-au repezit înapoi peste: Dunăre, lăsând airmamentul, proviziile și câteva zeci de mii de morți. Însuși Mahomec, spaima lumii, fugea mândnd pământul, urmărit de pâlcurile de călărime muntenească Ori încotro apuca, îi ieșeau înainte pâlcuri, din alte ierburi, păduri și lunci, încât parcă-l fugăreau stihiile. Oastea de salahori și podari potrivea repede șaicile una lângă alta, potrivea bârnele și scândurile, să poată trece fugarii.

Cum a ajuns la Dunăre, Cuceritorul și-a făcut

rânduială în barba răvășită de spaimă și de fugă; și-a făcut rânduială și-n oștile rămase; le-a dat tain mai gras ca de obicei și le-a poruncit să fie vesele, să cânte flautele și tobele, pentru ca nu cumva să-i vadă lumea plouați și să afle că i-a stropșit Vlad Țepeș, cu o mână de ciobani... La Țarigrad, Cuceritorul a poruncit să i se facă primire falnică; ceea ce i s-a și făcut, cu toate că dacă ar fi fost pe bună dreptate, trebuia să intre în seraiuri cu coada între picioare.

Însă, încet-încet, adevărul a ieșit la față, ca untdelemnul cel bun, încât vestitul Cuceritor al cetății împărătești Țarigrad nu și-a putut scoate multă vreme obrazul în lume...

În timpul acesta, Vlad Țepeș trecea prin amare cumpene. Din pricina lucrăturilor puse la cale chiar de fratele său de sânge, Radu, a trebuit să fugă în străine meleaguri. Acest Radu de tristă pomină a primit să dea tribut de bani, spre rușinea pământului pe caâe-l trădase ca un ticălos. Cu toată cumpăna lui Vlad, întâmplată după aceea, națiile vecine și depărtate au avut de luat de la dânsul o prețioasă învățătură, ca și de la bătrânul său înaintaș și bunic Mircea: anume, că atunci când se află unire și dragoste de țară, poți săvârși minuni; că însuși Mahomed al II-lea, cel mai vestit cuceritor al acelor vremuri, a putut fi bătut și fugărit cu rușine peste Dunăre.

Văzârad fapta lui VLaid, popoarele au căpătat îndrăzneală mai multă și nu mai tremurau ca puii de vrabie când auzeau tropotele cavaleriei turcești.

Odată ce Vlad hălăduia prin străine cetăți, fratele său lăsa cale deschisă prin țară oștilor nesătule. Zi cu zi, de s-au apropiat tot mai mult de hotarele Moldovei, cerându-i supunere. Însă, aici domnea, în cuibul cetății de la Suceava, Ștefan cel Mare, mimă de șoim...

CAPITOLUL III Ascultam istoria lui Ștefan cel Mare

I

— „*Mă vreți voi domn, au un mă vreți?*”

— „*Intru mulți mi... întru mulți ani /...*”

Firea marelui domn moldovean avea când bunătatea rodnică a anilor de pace, când iuțimea celor de furtună. Clipă cum arătau cronicarii, trecea repede de la voie bună la mlânie, de la mânia la îngăduință și iertare. Avea în firea Măriei Sale neliniștile aceluia veac.

O dată, în copilărie, Ștefan se afla împreună cu tatăl său Bogdan, în satul Reusenija o nuntă. Era acel sat înconjurat de dealuri acoperite cu viță de vie vestită; erau acolo crame și cămări unde fierbea în poloboace și burdufuri un vin bun, care iputcă sta oricând față-n față, la înconstrare, cu Cotnarul. Tocmai era în ziua aceea la Reuseni un iarmaroc bine întemeiat, cu neguțatori veniți tocmai din cetățile Poloniei, Lituaniei și Moscovei. Aveau căutare mare boii plăvani moldovenesti, grâul, vinurile.

Străinii aduseseră postavuri, blănuri și săbii. Ștefan, după ce și-a mângâiat copilăreștile priviri în priveliștile iarmarocului, a pornit repede spre curți, pentru că s-arăta o furtună. Într-adevăr, cumpăna a început numaidecât, cu fulgere și tunete. Târziu, noaptea, pe când nuntașii petreceau încântări și alăută, străjile de afară au dat veste că s-apropie pâlci de oaste. Nuntașii au apucat săbiile și hangerele, în timp ce nechezaturile de cai și tropotele ajungeau sub ferestre. Străjile au făcut zid împrejurul lui Bogdan Voievod. Lupta a durat puțin. Bogdan a fost împresurat de oștenii aceia străini. Unul, îmbrăcat într-o mantie neagră, l-a pâlci cu sabia în grumaz.

— Sunt Petru Aron! a strigat ucigașul, repezindu-și gluga de pe față. Eu sunt domn la Moldova, de azi încolo! Unde se află domnișorul Ștefan, să-i mingii și lui gâtnt cu sabia?

Călăreții s-au repezit în codri, să afle urma lui Ștefan,

dar nu l-aiu putut afla, din pricina furtunii și întunericului. Zile și săptămâni a rătăcit vlăstarul domnesc, înconjurat de câțiva sfetnici bătrâni, călări. Ooeau drumurile mari. Umblau numai pe că Rrile fiarelor, prin adânci păduri, pe unde răsunetele de copite se înăbușă și pier sub frunze. Pe la pădurarii se opreau, și bătrânii sfetnici vedeau somnul lui Ștefan, cu săbiile. Pădurărițele umblau în vârful picioarelor, ndnțelegând și neîndrăznind să întrebe cine era acel fecior cu ochi albaștri, pe care oștenii H acopereau cu straide lor și în fața căruia grăiau sfios, plecându-și frunțile cărunte. Dar somnul feciorului era neliniiștit. Într-una se trezea și se uita la cei din juru-i, speriat.

— Acest copil are în sufletul lui o groază... își dădeau cu părerea femeile pădurarilor. Lăsați-l, domniilor voastre, să se mai hodinească!

Dar bătrânii oșteni răspundeau că nu au când sta. Cum porneau mai departe, se și arătau iscoadele ucigașului. Și așa, urmărirea a ținut până la hotarul muntenesc.

Când i-a venit vremea, Ștefan a adunat oaste și s-a pornit săiți cucerească dreptul cu saibia. Ani și ani mocnise în ființa lui noaptea sângeroasă de la Reuseni... La pâlcul de oștire s-a adăugat țara, văzând în tinerețea lui strălucitoare, în bărbăția privirilor și a sabiei, dimineața unei epoci de glorie.

Frumoasă era primăvara acelui an 1457! Păidurile își lepădaseră căruntețea iernii; zbucneau mugurii; vuiau apele; văzduhul era numai păsări și mărgeanuri; abureau câmpiile. Satele ieșeau înaintea oșteanului și-i închinau pâinea și sarea pământului, pe blid, în nădejdea unei eliberări de sub nedreptăți și biruri. A „a a ajuns oastea până la Jo dești, în ținutul Botoșanilor. Acolo, s-au arătat în linie de bătlie pâlcurile ucigașului. Ștefan s-a repezit la el

cu saibia pedepsei, dar ticălosul Petru Axon n-a avut tăria înfruntării, a părăsit câmpul de bătaie și a fugit spre munți, la Orbie; și acolo l-a ajuns armia răzînmării; ou oastea zdrobită, părăsit și de cei mai de credință sftetnici, Petru Aron a fugit în Polonia.

II

Cum ți-a sfârșit lupta, Ștefan a pornit înainte, spre Suceava, în zvonurile clopotelor. Era ziua Floriilor, cu cer albastru. Cum a zărit turnurile cetății strămoșești, și-a luat coiful de pe cap și le-a privit mult, cu o cută între sprâncene. Se descoperiseră și armiiile, în tăcere, înțelegându-i simțămîntul acelei clipe. De ani mulți, Ștefan ofta după acea priveliște a turnurilor copilăriei lui; ofta după aceste dealuri și după văile line prin care se furișa apa Sucevei și drumul cel larg care cobora din Polonia și se pierdea prin codri, spre Țara de Jos și spre schelele mării. Și acum, iată cetatea... În vale, pe pârâul Căcăind, se întindeau ulițele, scânteiau clopotnițele zidite de meșterii voievozilor bătrâni. Nimic nu se schimbase parca de când plecase Ștefan spre Reuseni și de acolo spre curțile voievodului muntean, în pribegie. Cât de scump îi era acel pămînt așternut cu biruitoarele ierburi! Inima lui era tină din tina aceea dezmiardată de soare și de vîntul care foșnea în arbori, parcă istorisind în șopot despre trecuții ani de suferință.

După ce și-a pus coiful pe inelușele castanii ale pletelor, Ștefan și-a plecat ochii spre pajn iântenii buluciți într-o latură a drumului. I-a văzut sleiți de stăpînirea tiranului Petru Aron. Mai încolo, stătea starostele meșteșugarilor și a înțeles că și peste aceștia bătuse tirania. Ștefan și-a dat seama că istoria ce o începea atunci, în prea frumoasa zi de Florii, va fi o istorie a zbuciumelor. Avea de așezat la loc vechi și bune ifnduieli, stricate de vîntură-lume. Pentru lucru! ce-l începea,

trebuia istețime și cumpătare; și o sabie fără milă, când va veni la rând treaba cu sabia. Dacă ar fi venit spre fală și câștig, puțin i-a fi păsat! Dar își iubea păkirântul. În lucru pentru slobozirea umerilor de sub tributuri, avea nevoie de ajutorul meșteșugarilor, neguțătorilor și al armii țărănești. Qiind a ajuns pe câmpia din fața cetății, s-a oprit iar, s-a descoperit și a întrebat poporănimea strânsă:

— Mă vreți domn, au un mă vreți?

— Întru mulți ani... întru mulți!... au izbucnit glasurile mulțimii.

Vuiau clopotele, strașnic bufneau săcălulușurile și bombardele la crenelurile cetății. Muzici de naiuri și țambaluri s-auzeau; gospodine tinere, fete cu cosițele împodobite îl priveau pe voievod și se minunau de frumusețea lui. Un șoim da rotogoluri pe deasupra turnurilor unde fluturau steagurile cu bouri.

Ștefan și-a dat seama îndată că prea puțin avea să se hodinească în scaunul bătrânilor Mușatini. După ce-a pus rânduială în drumurile de negoț și-n vămi, a privit înainte în timp, ca într-un codru întunecos. Ce-l aștepta r Firea și ascuțita gândire politică îl îndemna s-o ia el înaintea furtunilor, nu să le aștepte. Moldova nu putea avea liniște și neatârnare atâta vreme cât nu era pusă cu botul pe labe dihamia de la Țarigrad. Tot ce va lucra cu sabia, nu trebuie să fie cât durata domniei lui, ci să deie urmașilor un pământ liber, pentru secole. Spre împlinirea acestei uimitoare lucrări a libertății, îi trebuiau aliați cu săbii tari. Deci, înainte de a zvârli tributurile de pe umerii Moldovei, și-a făcut ochii roata să-și vadă prietenii.

III

— „Atunci, cum de sunteți așa roșii la față? * a îndrăznit Petrea.

Se afla în Vaslui, când a venit în ambasadă Isac-Beg, tocmai de la împărăția persienilor. Stăpânul său, împăratul

Asan-Huzun, îi trimitea lui Ștefan cuvânt bun și scrisoare; îl întreba:

— Vrea Măria Sa Ștefan să-i fie aliat împotriva turcilor? Asan-Huzun îi va stropși din spate, din împărăția lui din Asia, iar Domnul Ștefan să-i izbească din față, peste bot!... Săi și ne ajută! spunea mai departe cuvântul șahului persian. Stârnește la luptă și alt crai! Stârnește dacă poți toate țările evropenești, să ștergem de pe fața pământuhri haitele jafului!

— Prea bine! a răspuns Ștefan către Isac-Beg. Vom întocmi lucrurile cum e mai bine. Ce drum mai ai de făcut?

— Doamne! i-a dat răspuns ambasadorul. Drum lung am de bănut. Din Buda, voi: oborî la Veneția; de acolo, voi ține cale întinsă tocmai la regele franțujilor. Căci trebuie ca tot pământul să se ridice! N-ar fi bine ca să ne dai scrisoare de întărire: tare papa? Căci prea bogat este! Și n-ar intra dacă ți-a înfige în haznaua cu bani sfintele degete, în scopul dreptei cauze!

Ștefan a chemat diecii de latinie și le-a poruncit să scrie, după cum urmează:

— Acest sol vine de la vestitul împărat persian Asan-Huzun și te rog să-i îngădui & a-și spuie rostul pentru care a fost trimis! Avem prilej acum, părinte papă, să zdrobim turcii! Trimite cuvânt de alarmă și venețienilor, care sunt stăpânii mărilor, să ne vină în ajutor!

După ce Isac-Beg și-a văzut de drum, Ștefan și-a făcut ochii roată, la prieteni. În timp ce se negocia cu ei, a venit răspuns de la papă și venețieni; și unii și alții se întreceau în cuvinte de laudă, îl asemuiau cu stejarul înfruntând furtunile.

— Bine, bine... a zămibit Ștefan. De cuvinte sunt prea sătul. Pentru lucrul războinic am nevoie de bani, nu de laudă...

A oftat Măria Sa, după aceea s-a tras în singurătatea

cămarilor, să cugete. Ce era de făcut? A se bizui pe alții însemna să nu mai înceapă războiul niciodată... S-a ridicat, s-a dus la fereastra de la Răsărit și s-a uitat mult afară, în noaptea de toamnă lungă. Vâjâiau brazii în vânturile mari din preajma omăturilor. S-auzeau țipetele stolurilor sălbatice. Și așa, vijelia de afară îi deștepta mocnita vijelie lăuntrică. Nu va mai plăti turcilor tribut!

Înainte de a vesti hotărârea, a pus pândarii să reîntocmească străjile de foc. Când prima flacără a țâșnit în apropierea cetății, i-a răspuns alta, dar pe dealurile Botoșanilor; de acolo s-au aprins alte și alte focuri, tot înainte, spre Prut, dincotro se revărsau tătarii; alte străji de foc porneau în jos spre Reuseni și Liteni, către Bacău și cetatea Crăci unei. Și așa, poștele focului se întindeau cât era țara de lungă și de largă.

Cum a trimis cuvânt turcilor că nu le mai dă tribut, Ștefan s-a repezit spre omul lor din Muntenia, Radu, să-l ia de grumaji, ca pe un ticălos și ca pe un rob! După ce l-a stropșit bine, aștepta oastea turcească. Oastea lui de patruzeci de mii și-a ales un câmp de luptă potrivit, la Racova, între dealurile Vasluiului. Soliman-Pașa se ridica spre Moldova cu un număr înfricoșător de oameni – peste o sută douăzeci de mii. Ștefan, pe lângă vitejia oștenilor, mai avea de partea lui natura moldovenească și vremea de iarnă. A potrivit din vreme un pâlț de oaste ou buciume și trâmbițe, după dumbrăvile dese ale râului. Cum s-a izbit Soliman-Pașa în moldoveni, a auzit buciumele din latură. Ienicerii și spahiii au apucat într-acolo, tăind nuiielele cu săbiile, scilfundându-se în mocirle, sărind cu caii peste trunchiuri gârbove de **r**achiți. Cum a văzut că amăgeala sunetelor a prins, Ștefan pia strâns calul în pinteni, a pornit la un atac vijelios, urmat de floarea vitejilor Moldovei. Amar hăcuiau săbiile în turcimea cuprinsă de groază! Ștefan a luat multe steaguri și s-a întors la

Suceava, în sunetele clopotelor. Știa însă că de-abia de acum înainte îl aștepta urgia cea mire a Țaritrădului! Firea lui încrezătoare în dreptate l-a sfătuit să nu se lase amețit de laudele ce veneau spre el din toată lumea. Cum se aștepta la răzbunare, în anul următor, 1476, a trimis la Roma și la Veneția pe ambasadorii lui, Petrea și Cataneu, să zguduie inimile de acolo, înghețate de răceala socotelilor neguțătorești.

— Părinte papă! striga Petrea la Vatican. Nu de laude are nevoie Ștefani Vodă! El vă ai păra țările cu saibia și nu trebuie să-l lăsați singur între vânturile ce Tor să vină! Dați-i bani, să adune oaste m-ultă, căci de oaste are nevoie, nu de vorbe!

De la Roma, Petrea și Cataneu au urcat în cetatea Mării Adriatice, Veneția. Și acolo însă au găsit tot inimi înghețate de neguțători. Știau rosti venețienii vorbe subțiri, din vârful limbii, bune pentru încântarea muierilor.

— Vai și amar! glăsuia Petrea. Să știți: dacă nu lăsați vorbele deșarte și nu treceți la fapte, Domnul nostru Ștefan poate pieri și atunci au s-ajungă turcii până aici, să vă răstoarne tarabele...

O neliniște a trecut prin adunarea venețienilor, la auzul unor astfel de vorbe. Mintea de neguțători îi sfătuia și arunce tot alte seminții împotriva turcilor, adică să ia focul cu mâinile altora. Erau stăpâni pe mări,» aveau cetăți de negoț până-n Asia; pe toate i și le apărau folosind vitejia semințiilor străine; când era vorba însă de armat flote războinice, ori de băgat mâma-n pungă, of întorceau pe limba subțire a laudelor! Petrea și Cataneu nu se lăsau însă cu unaj cu două! Le-o spunea de la obraz:

— Lasă, lasă! Așa l-ați lăudat și pe Scanderbeg-Albanezul! Așa i-ați tot făgă-l duit marea cu sarea, până ce a trebuit săj închine steagul! Așa ați amăgit și alți viteji, numai să stea în dreptul piepturilor voastre să vă țină scut

socotelilor neguțătoreștii Noi, cinstiți neguțători, nu ne putem întoarce la Ștefan Vodă ou traista plină de vorbe! Măria Sa are nevoie de oști! Cunoaștem că aveți limbi subțiri, că vă stă bine în horbote, că sunteți bogați. Dar nu ne duceți de nas! Ștefan Vodă are nevoie de bani, ca de pâine și apă! Ne dați?

Un murmur a trecut printre neguțători.

— Le dăm? Le dăm?

— De unde? a răspuns dogele. Haznaua Veneției e de mult goală!

— Atunci, cum de sunteți așa roșii la față? a îndrăznit încet Petrea. Domnilor neguțători! Rămâneți sănătoși și va încredințez că într-o bună zi, foarte apropiata, o să vă căiți amar!

Și așa, Petrea și Cataneu au părăsit Veneția, scârbiți de atâtea inimi reci. Hotărât, Ștefan Vodă a rămas mai singur ca niciodată!

Iată epistolia Măriei Sale trimisă marilor împărați:

„Noi Ștefan Voievod, cu mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, mă închin cu prietenie vouă, tuturor căroră vă scriu și vă doresc tot binele fi vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost de multă vreme fi este pierzătorul întregii creștinătăți fi în fiecă zi se gândește cum ar putea să supună și să nimicească toată creștinătatea. De aceea, facem cunoscut domniilor voastre că pe la bobotează trecută (1475) meu sus amintitul turc a trimis în țara noastră fi împotriva noastră o mare Oftire, în număr de o sută douăzeci de mii de oameni, al căror căpitan de frunte era Soliman-Pașa, beglerbegul; împreună cu acesta, se aflau toți curtenii amintitului și toate popoarele din România¹ și Domnul Țării Muntenesti cu toată puterea lui, și Asan-Beg și Ali-Beg, și Schender-Beg,

1 Romania: denumirea părții europene a Turciei, față de Anatolia (partea asiatică) (N.R.).

și Grana-Beg, și Oger-Beg, și Valtival-Beg și Serfaga-Beg, domnul din Sofia, și Cusenra-Beg, și Pir t-Beg, fiul lui Isac-Pașa, cu toată puterea lui de ieniceri. Acești mai sus pomeniți erau toți căpitanii cei mari, cu oștile lor. Auzind și văzând noi acestea, am luat sabia în mina și am mers împotriva dușmanilor, i-am biruit fi i-am călcat în pidioare și pe toți i-am trecut sub ascuțișul sabiei noastre.

Auzind despre aceasta, păgânul împărat al, f turcilor și-a pus în gând să se răzbune și fi să vină, în luna mai, cu capul său fi cu 9 toată puterea sa împotriva noastră și să i supună țara noastră. Dar dacă această poartă - 1 care e țara noastră va fi pierdută, atunci 1 toată creștinătatea va fi în mare primejdie. De aceea, ne rugăm de domniile voastre să ne trimiteți pe căpitanii voștri într-ajutor, până mai este vreme, fiindcă turcul are acum mulți potrivnici și din toate părțile are de lucru cu oamenii ce-i stau împotrivă cu sabia în mină. Deci, fiți gata fără întârziere!"

Mintea de geniu a strategiei arăta că prilej mai nimerit pentru zdrobirea dușmanilor nu se mai afla! Însă papa se scărpină în pungă, apuca un ban și iar îi dădea drumul la loc! În ce-i privește pe venețieni, s-au gândit să trimită la Ștefan un ambasador subțirel la limbă, să-l poarte cu vorba, ca nu cum rva să cadă la knpăcăciune cu Țarigradul! Pe același ambasador l-au trimis și în împărăția persienilor, la Huzun-Asan, să-l țină și pe el cu vorba. Venind din Persia, acel ambasador, pe nume Paul Omenbon, a trecut pe la Suceava, să-și încerce ascuțimea limbii.

Mult s-a mtfhnit Ștefan când, în loc de aur venețian pentru întocmire de oști, i s-a adus o bucată de postav!

— Ia-l înapoi și roagă neguțătorii să șteargă pragurile zarafilor! Mulțumesc pentru astfel de daruri, bune de încântatt proștii și copiii! Eu am nevoie de oștire!
„Doamne, doamne! lăcrima Ștefan, în inima lui. Cum sunt

ți oamenii aceștia! Primejdia desființării îi paște și ei stau și numără monede!”

Însă ambasadorul avea alt rost la Suceava. A îndrăznit, dar după oarecare șovăială:

— Măria Ta! Cînd au fost la noi, în solie, Petrea și Cataneu, nu le-au ajuns banii de ședere, încât au mîncat și au dormit la han pe socoteala noastră. Au rămas datori cu două sute de lire venețiane. N-ai fi așa de bun să ne plătești datoria aceea? Că avem nevoie de bani!

Ștefan a stat o clipă înmărmurit. A privit așa de crunt, încât Paul Omenbon s-a tras înapoi trei pași și s-a făcut alb.

— Să vină vistiernicul! a poruncit Măria Sa. Leapădă-i îndată acestui neguțător două sute de lire venețiene! Mergi sănătos, inimă înghețată! Du cuvântul celor ce te-au trimis că-mi pare rău de vorba începută cu ei! Nici oamenii mei, nici scrisorile nu-i vor mai stârni din numărătoarea arginților!

Abia și-a sfârșit cuvântul. Cornurile străjilor au prins să răsunе. Ștefan s-a repezit la fereastră și a văzut șiragul focurilor în noapte. Erau ca niște hurmuzuri alburii, până departe, din deal în deal.

— Măria Ta, se neliniștesc ierburile tătărești! - i-a adus veste o căpetenie.

— Tătarii! a rostit altă căpetenie.

— Iată, focuri și spre Țara Muntenească! a rostit căpetenia a treia.

Ștefan Voda și-a întors fața de la fereastră. Venețianul l-a văzut parcă îmbătrânit în câteva clipe. A ieșit repede să niu-l apuce în Moldova spulberul. Însă, oricât de cîne ar fi fost la inimă, Paul Omenbon simțea un regret amar: Ștefan rămânea singur în mijlocul vijeliilor. Adânc l-a mișcat pe ambasador mărimumia moldoveneasca. Ștefan a poruncit să i se aducă cei mai buni cai și pita

multă, și miere și mai multă, și vin din cel mai bun, toate cu atâta îndestulare, încât să ajungă la Veneția cu fărâmatăura-n barbă...

În timp ce călărea în galop spre Bistrița, Paul Omenbon vedea oum se trezesc satele, cum alte focuri s-aprind în timp ce clopotele răsunau. Curând, drumul munților se ticsise de care încărcate cu copii, cu moșnegi, cu lucruri apucate în grabă. Popi bărboși coborau clopotele din scripeți și le slobozeau în fântâni, să stea acolo, până la alinarea vijeliei. Turme, vite, cai se amestecau printre carde în mers. Venețianul deosebea că spre munți apucă numai cei nevrednici în ale armelor. Bărbați călări, ou arcuri, cu pari, coase și securi, se adunau pe tăpșanuri. Femeile potriveau la obââncuri traistele cu pită și brânză, merinde în drumul zbudumului. Nimeni nu bocea, nu plângea. Toți grăiau încet, cumpătat, ca înainte de a porni la drum firesc. În câteva locuri, făurările lucrau de zor. Fierarii mișcau foiurile, și în cărbunii aprinși se vedeau vârfuri de lănci. Barosuri izbeau în gura securilor, subțindu-le. În mișcărilor faurilor nu se vedea de fel atingerea groazei. Lucrau grăbiți, dar cu tact și stăpânire de sine.

— Gata? Gata? Că rămâne de oștire... s-a auzit un glas și Paul Omenbon a văzut un băietan abia săltat din copilărie.

— Îndată... încă o izbitura de baros, și gata... - a rostit liniștit faurul și scântefle săreau până departe în întuneric.

Feciorul a apucat securea, i-a trecut prin palmă gura încă fierbinte și s-a avântat pe cal. Pâlcuri de călăreți mărșuiau. Aveau pletele revărsate peste boande. Și toată țara cobora și urca așa, în vreme ce focurile de veste se clătinau pe dealuri, în vântul liniștit al nopții. Paul Omenbon n-a mai putut ieși din amestecul de bejenari și

urca împreună cu ei spre munți ca spre niște cetăți gigantice:

— Ce sat? Ce sat? s-auzeau întrebările.

— Ce sat? Toată Moldova! Ați slobozit clopotele în fântâni? Mânați mai repede să nu ne apuce ziua! Hei, mătușă Solotnie! Na! Iar bate cumpăna.

— Așa i-i dat Moldovei! a răspuns o babă, mânându-și mai repede cei trei miei. Îmi pare rău, mi-am uitat câinele legat! Oare s-o afla vreo inimă bună să-l dezlege? Altfel, pierde de foame în satul pustiu... Așa pățesc totdeauna, uit câinii legați! Acum câțiva ani, știi, când au venit tătarii, tot așa am pățit cu unul. La întoarcerea din munte am găsit numai oasele albe, spălate de ploii... Și funia putrezise, căci am stat atunci în sihlă opt luni...

— Da, da... Țin minte! Eh, ce vremuri! Cât e de când ai făcut masă de pomenire de sufletul moșului Constantin, picat la Racova?

Acolo a picat și Ion al meu. Am aflat din oameni că era printre cei cu buciumele, după rachiți. Că tare frumos mai ziceau ei din bucium! De aceea i-a și ales Ștefan Vodă!

— Oare mai găsim griul, Măriuță? Al meu a dat în copt... Mă pregăteam de secerat, când colo, iată... Oare ce s-aude înainte? Ce mortăciune de femeie plânge? Hai s-o batjocorim, să nu se mai poată spăla cu toate izvoarele Moldovei! Cine plânge înainte?

— Urasc-o lumea! a suduit baba Salomia.

Când au ajuns lângă un pâlc de oameni, au deosebit o femeie înaltă. Acea bocea în gura mare, stnicând liniștea bejenarilor.

— Vai, Petrea, vai! Cinci frați ai avut și toți au pierit! Azi, mi te duci și tu, Petrea!

— Dă-and drumul, mamă! se smucea feciorul. Mi-ai pus traista cu pită la oblânc? Lasă lacrimile, că nu-i frumos! Te aud oamenii! Ce, ai vrea să mor acasă, de

lingoare, înconjurat de babele doftoroaie?

S-a întors spre o fată, pesemne drăguța lui:

— Cu bine, Mădălină. Cum sfârșim războiul, mă țin de făgaduială!

A sărit în șa, a strâns calul în gurguiele opincilor, și-a potrivit mai bine la șold cornul de bour, apoi s-a pierdut în noapte, spre Suceava.

— Numai de n-ar pica în robie! ofta maică-sa. Decât rob, mai bine mort sub ierburile țării... He, am plâns ca proasta!

Dar înțelegeți, oameni buni... al șaselea fecior!

Rădvane boierești treceau spre Cetatea Neamțului și spre Ardeal. Bătrâni și bărboși boieri răcneau la vizitii să mâie. În urmă robii lor mânau cirezi de vite, turme, sub paza vătășeilor călări.

La o vreme au ajuns în îngrămădeală pârgarii de la Suceava; meșteșugarii cojocari se întemeiaseră sub steagul lui Ștefan Vodă; și tineretul neguțătorilor se avântase pe cai; încât, spre munți fugeau doar bătrânii; în care cu roți înalte, sub coviltire, ședeau bătrânii meșteri cojocari, bătrânii fauri de clopote și ziditori de mănăstiri; și unora și altora, domnia lui Ștefan le pria bine, căci întărise drumurile și vămile de negoț, întărise în cinstea cuvenită meșteșugurile, dându-le și steaguri cu pajură.

IV

— „Cf-i mai de preț pe lume, robia ori moartea? *”.

— *Moartea!*” au răspuns cele mai multe.

După rușinea pătită de Soliman-Pașa, Mahomed al II-lea a ieșit din seraiuri, s-a arătat pe cal alb și a făcut semn din sabie spre Dunăre. Înfrângerea de la Racova trebuia plătită așa fel, încât Domnul Moldovei să urle ca un lup pe stârvurile oștilor. Aducea sub steaguri seminții nenumărate din Aria; trezise la arme toată peninsula Balcanică; poruncise tătarilor să atace și el Moldova când le va da ei

semn...

Să te vedem acum, Ștefan, cu oastea ta mărunță cât o miană de pleavă! Ce ai crezut? Și cu împăratul persian ai clevetii împotriva mea; află însă că ciolanele oștilor lui Ajsan-Huzum le-au ros câinii! Cu ce te-ai ales din făgăduințele venețienilor? Ți-a plăcut bucata de postav? Alelei, Ștefane! Dacă ai îndrăzneală, înfruntă-mă!

Ștefan încetase de mult de a-și mai face ochii roată în căutare de prieteni. A coborât la Dunăre, însă n-a mai încercat să oprească năvălirea. A chemat în ajutor stihiile: cum băntuia o arșiță cumplită, a pus oștenii să dea foc ierburilor, semănăturilor; cu cât se trăgea înapoi spre inima pătnintului, zidul de foc dintre el și turci se ridica din ce în ce. Toată zarea din Răsărit în Asfințit era numai fum. Și focul înainta, înainta neîncetat, urca dealurile aprinzându-le, cobora văile, mergea în lungul șesurilor, iar urca, iar cobora, încât alergau cu groaza sălbătădimile din ierburi, căutând zările răcoroase ale apelor; vâjâia arzând codrii vechi și pădurile tinere; și stihia focului intra în sate, aprinzându-le; cu groază fugeau oamenii; pâlcuri de oaste anume rânduite turnau în fântâni otrăvuri, venin de șarpe și zeamă de cucută; apoi când au venit la rând cetățile, Ștefan a dat poruncă să le aprindă; ardeau Iașii, Bacăul, Romanul; și aidea Târgul Bău; funinginea plutea într-un strat gros înaintea vâlvățăilor, se așeza pe fețele asudate, pe irme, în parul vitelor; așa, toată țara era o vâlvătaie; uneori, când se aprindeau codri mari de brazi, se ridicau noaptea flăcări gigantice, lingând văzduhul negru ca păcura de atâta cenușă și funingine...

Oștile lui Mahomed înaintau cu groază printre focuri. Țineau mai cu seamă cursul nurilor, dar mai toate erau seci, din pricina secetei îngrozitoare din acel iulie. Se înnegriseră de funingine oștenii, caii, vitele de povară; peste sudoarea lipicioasă, se prindea un stat gros de șperla

neagră și fierbinte; vitele mugeau de sete; oamenii, slăbiți și ei, căutau cu deznădejde apă; însă, cum se opreau la fântâni și beau, cădeau la pământ, trăsniți de veninul cucutei și al șerpilor; piereau bivolii, cămilele, caii, încât Malhomed scrâșnea de ură, văzându-și pieirea; da poruncă oștilor să treacă înainte, prin foc, să pună mâna pe Ștefan.

Oastea moldovenească, și așa destul de mică, trecea printr-o cumpănă: tătarii năvăliseră și armiiile țărănești cereau mereu să fie lăsate să meargă să-și apere familiile. Ștefan le-a slobozit cu durere în suflet și a rămas doar cu zece mii de oșteni, „floarea vitejilor”, cum pe drept îi numește cronicarul.

V

A doua putere a pământului chemată de Ștefan în ajutor era muntele cu pădurile. Așa, numai cu cei zece mii, s-a tras pe Valea

Albă. A făcut acolo o întăritură de pământ și arbori; a potrivit artileria, gata de tragere. Cum s-au arătat turcii, tunurile moldovenești au pornit ia lătra, ghiulelele cădeau în mijlocul ienicerilor și spahiilor, care prindeau să dea înapoi... Văzând asta, Mahomed a smuls steagul din mâna unui oștean al său și s-a repezit el însuși înainte, spre întăritură. Ienicerii și spahiii l-au urmat într-o cumplită năvală; a început un măcel fără seamăn; tunarii moldoveni se prăbușeau unul câte unul; tot mai mulți vrăjmași săreau înăuntrul întăriturii și nodurile celor zece min de viteji picau unul după altul, ca ierburile. Însă, nimeni nu da înapoi! Stătea pe pozițiile poruncite, până la ultima săgeată, până li se rupeau săbiile, hangerele, până ce-i copleșea sângele și moartea. În munți, departe, se auzeau răcnetele, bubuiturile tunurilor, răgetele, mugetele vitelor. Și în toate părțile ei, Moldova ardea, artka neîncetat, ardea ca un uriaș rug și vântul ușor al verii purta funinginile, cenușa și duhoarea de carne arsă, în toate laturile zărilor.

Iar la Valea Albă, cei zece mii au pierit cu un eroism atât de neînfricat, încât însuși dușmanul a făcut peste stârvurile lor pline de sânge un semn de laudă.

VI

Însă Mahomed nu s-a oprit la atâta. Oștile lui au pătruns în munți, să prindă femeile și copiii bejenarilor, să-i ducă în robie.

Erau strânse satele de pe Siiet, de pe Moldova și de pe Bistrița; bărbații pieriseră, apărând retragerea voievodului. După ce au pierit cei de pe Siret și de pe Moldova a venit rândul bistrițenilor; însă au fost căsăpiți și ei, până la unul. Cum dădeau vrăjmașii de femei și copii, scoteau juvăturile, îi legau în cete și-i trimiteau pe calea fără întoarcere a Țarigradului; bătrânilor li se fulgerau capetele cu satirul.

Când au văzut femeile de pe Bistrița că le vine capătul, că vor fi apucate de păr și zvârlite în rândurile robilor, când au văzut că le așteaptă batjocura, au încăput bocetul, cum le stă în obicei femeilor de pe toate râurile pământului. Au început să se câine una pe alta, să-și smulgă părul, cu nouă rânduri de lacrimi plângeau, în timp ce spahiii și hadâmbii urcau neconținut și înconjurau locul, cu iataiganele-n dinți și cu juvăturile pregătite. Erau niște spurcăciuni de oameni, încât să te miri cum îi răbda iarba. Și așa, bistrițencele boceau și se căinau.

— Opriți, surorilor! a strigat deodată una, Lina. Ce-i mai de preț pe lume, robia ori moartea?

— Moartea! au răspuns cele mai multe.

— Dacă-i așa, a grăit mai departe Lina, să murim, dar să murim luptând! Înfășeați furcile de tors, restele și leucile de la care!

Să fi văzut după aceea cum împungeau bistrițencele cu furcile, cum miânuiau restele și leucile! Izbeau cu parii în picioarele cailor, încât turcii se prăbușeau în râpi, unde-i

izbeau alți pari. Însă, erau mulți vrăjmași, erau di frunza și iarba! Lina, cu puțin de bistrițence rămase vii, s-au tot ferit din calea lor, au umblat prin adâncul râpilor, prin huceaguri, însă turdi se tot apropiau și din toate părțile le ieșeau înainte. Cum au ajuns pe malul Bistriței, Lina a cunoscut îndată că satul de peste apă e satul ei. Era ars până-n pământ. Oameni uciși se vedeau pe ulițe și prin ogrăzi. Râul crescuse și se învârteja la picioarele femeilor. Turcii erau tot mai aproape, încât într-o clipă le puteau zvârli juvăturile în gât.

— Dacă-i numaidecât pe moarte, să ne zvârinm în apa asta, a părinților noștri! a spus Lina, cu hotărâre.

Unele dintre ele erau fricoase, temătoare de moarte. S-au sfătuit repede, să se lege unele pe altele de părul capului și așa să se arunce în râu, ca nici fricoasele să nu pice în batjocuri și robie... Așa au și făcut: s-au înnodat una pe alta, de păr, și s-au zvârlit toate deodată într-o duruitoare. Le-au acoperit spumele râului.

VII

După ce și-a odihnit oștile, Mahomed a pornit să împresoare cetățile Moldovei, în căutare de comori și avuții. A bătut cu tunurile Cetatea Neamțului, apoi a pornit spre Suceava, a pus foc Târgului de Jos, însă s-a oprit într-un asediu lung asupra cetății. Pâlcurile lui de oaste, hămesite ca haitele, căutau mâncare într-o țară arsă până-n pământ. Și așa, foametea s-a întins prin oști, după aceea a izbucnit o dumă îngrozitoare. Mahomed lăsase cuvânt la Țarigrad să i se trimită hrană, pe corăbii, prin Marea Neagră. Repezise călăreți spre seraiuri să întrebe de ce nu mai vine hrana. Pe and stătea în șanțurile dimprejurul cetății Sucevei, printre cei morți de ciumă, printre cei ce piereau încet de foamete și de sete, a primit o veste năprasnică:

— Înălțimea Ta! i se tânguia la picioare unul din

trimișii spre Țarigrad. Am fost la seraiuri și amară veste îți aduc! Pe când pluteau gallianele pe blestematele valuri ale Mării Negre, s-a stârnit o furtună atât de mare și întunecată, încât...

Mahomed și-a holibat ochii:

— Încât... ce?

— Încât toate corăbiile ou hrană s-au scufundat! Și suntem osândiți să pierim de foame pe acest blestemat pământ!

Mahomed s-a repezit la acel aducător de vești atât de proaste și i-a retezat grumazul; a strigat:

— Vai și iar vai! Pentru a doua oară ies învins din aceste pânărâmiri afurisite! Despresuraiți cetatea și să pornim repede spre Dunăre...

Printre turd a trecut un murmur de bucurie. Scoteau tunurile din șanțuri, se rânduiau în pâlcuri și apucau spre Țara de Jos, cât mai repede cu putință. Însă, tot mai nemilostiv îi secera foametea, arșița, iar duma ajunsese la o culme a pierzării; piereau căpetenii, viteji vestiți, piereau neconținut. Și țara toată era așternută cu cenușă, cu funingine, apele secaseră de-a binelea; și fântânile așijderea. Tundi scormoneau piin movile de gunoaie anse, pe sub scrumuri, printre ruinele satelor, în căutare de hrană; corbi croncăneau pe deasupra steagurilor plecate, „învingător sau învins?”, se întreba Cuceritorul Țarigradului. Și așa, pe când nici nu visau la vreun a/tac, Ștefan a ieșit ca din pământ și i-a izbit cumplit. Așa i-a ținut într-un harț sânge ros și-ntr-o fugă neconținută, până la Dunăre... Mahomed s-a întors la seraiuri cu mare rușine.

VIII

„Za pomul lăudat, să nu te duci cu sacul!”

(Vorbă din bătrânt)

— Vai de țara mea și de inima mea! se tânguia Ștefan, într-o noapte de veghe și singurătate. Mă uit

împrejurul meu și mă întreb: ... undenrni sunt vitejii?

Afară, cădea o ploaie puternică; luceau fulgerele în ferestrele cetății. Când tuna, zidurile se hurducau ușor. Ștefan tânguia țara arsă toată, vitejii morți; câtă vreme va mai trebui până la reînviere? Însă, cum s-a luminat de ziuă, a văzut împrejurimile spălaite de ploi. Colțul biruitor al ierburilor ieșea la soare cu îndărătnicie, parcă spre a dovedi voievodului că viața nu piere niciodată!

— Vai vouă, neguțatori mdnednioși de la Veneția! a rostit Ștefan. Cum de nu ne-ați venit în ajutor, să fi putut ocoli pârjolirea țării și moartea vitejilor mei oșteni?

Cu toate că își luase pentru totdeauna rămas bun de la mincinoșii zarafi, l-a trimis la ei pe bătrânul Țamblac.

— Du-te, unchiule, și spune-le-o de la obraz! Tot de la obraz să i-o spui și papei de la Roma, ca să afle... Istoriseste-le ce-au făcut cu juruințele lor deșarte! Unde-i falnicul Huzun-Asan, împăratul persienilor? Din vina lor a pierit, căci s-a bizuit pe ajutorul lor! Să-i tulbure la mesele bogate și-n somnul lor chipul lui Scanderbeg, eroul din Albania! Arată-le, acelor neguțatori și papei, că li se apropie și lor carpătul! Am stat în furtuna cât am stat! Domnii dimprejurul meu, în loc să mă fi ajutat, jinduiau să-mi culprindă țara! Spune-le venețienilor să folosească bucata de postav trimisă mie ca năframă întru ștergerea lacrimilor! Căci în lacrimi vor izbucni foarte repede, când le vor pătrunde ienicerii printre zărăfii! Du-te sănătos, unchieșule Tamiblac, spre îngâmfata cetate a Adriaticii.

Ambasada a părăsit cetatea Sucevei și a ajuns la Veneția în ziua de 8 mai 1478. S-aiu adunat repede căpeteniile neguțătorilor, în senatul lor. Țamblac, înainte de a-și începe cuvântul, îi cerceta pe rând cu asprime.

— Ai cuvântul... l-a îmbinat dogele.

— Domnilor senatori! Cuvântul ce vi-l aduc e al unei țări risipite în furtună, din pricina făgăduințelor

neîmplinite! Țara Moldovei e arsă toată până-n pământ și a pierit la Valea Albă cununa vitejilor lui Ștefan cel Mare Voievod! Dacă demniile voastre vă țineți de cuvânt și nu umblați cu bucățele de postaiv și cu subțiri vorbe diplomatfcești, poarta furtunilor nu se afla astăzi dărihnata sub vânturi. Țineți minte: dt mai stă Ștefan în picioare și o mai apără, vă mai politeți bea în liniște vinurile. După aceea, are să vă ajungă sabia lui Maihomed și vă veți căi că n-ați băgat mâna-n pungă la vreme! Deocamdată, Genova, altă zgârcita, a pierdut cetatea de negoț Caffa, din ostroavde Mării Negre.

Un murmur a trecut prin rândurile senatorilor:

— Caffa? Caffa?

— Da, Caffa! Și încet-încet, vor fi pierdute coate cetățile din Răsărit! Veneția, regina mărilor, va pieri! Va pieri prin zgârcenia ei, prin năravul de a lua focul cu mâinile altora! încet-încet, această cetate a Adriaticii își va trage corăbiile la ea acasă, urmărită de flotele turcești! Iar când pe clopotnițele bisericilor voastre va luci Semiluna biruatorilor, o să vă amintiți de stejarul Moldovei părăsit în bătaia vânturilor!

S-a ridicat senatorul cel mai mare al venețienilor:

— Ceea ce spui, ambasadorule, e peste fire! Ștefan e rugat de noi să mai steie în furtună, căci îi voi trimite ajutoare! Îl vom ruga și pe preasfinția sa papa! Să apere Domnul Ștefan cetățile mării!

— Vorbe goale! a zâmbit cu amărăciune Tamiblac. Drumul lui Ștefan Vodă e unul singur: dacă se mai încrede în făgăduieli deșarte, va avea soarta lui Scanderbeg, a Împăratului Huzun-Asan! Tuturor a, în lungul timpului, le-ați dat făgăduieli frumoase și nicio lețcaie...

— Și ce ale să facă Ștefan?

— Ce are să facă? Își va căuta alți prieteni în altă parte, prieteni care să nu pună banul în aceeași balanță cu

vitejia!

— Dacă am cere turcilor pace? se întrebau venețienii între ei. Le cerem pace, numai negoțul nostru să meargă înainte!

— Ștefan Yodă se aștepta la asta! a răspuns Țamblac. Dar o să vă căiți amar, domnilor senatori! Veți afla, pe subțirile piei ale domniilor voastre, ce înseamnă pacea cu turcii!

Cum a părăsit adunarea, Țamblac s-a oprit într-o piață și a privit cetatea; era noapte și luminau ferestrele palatelor; s-auzea muzică, glasuri vesele de petrecere; pe canale pluteau gondolele pline de cântece.

— Fiți blestemați! a rostit Țamblac! Și fără voi stejarul Moldovei nu se clatină! Așa-i: „La pomul lăudat, să nu te duci cu sacul!”

A pornit înapoi spre țară, mâhnit până-n adâncul inimii lui.

În scurt timp, Veneția a și făcut pace cu turcii. Încet-încet, faima ei s-a pierdut, cum se pierde faima oricărei seminții care pune interesele naguțătoarești mai presus de sângele omenesc și de pornirile cele mai înalte ale: I inimii.

După ce și-a luat pentru totdeauna gândul de la crai și de la venețieni, Ștefan s-a) întors cu ochii spre laturile Răsăritului. A trimis ambasador la cneazul Ivan Vasilie-l viei al Moscovei, pe Ioan Turcul, să întej meieze prietenie la bine și la rău. Astfel, 1 prietenia cu Ivan Vasiliovici a ajuns până 1 la înnemurire, după cum înainte se va| arăta...

IX

„... să fie întrebată dacă vrea sau nu nuna moscovitcatului...”

În acea zi din toamna anului 1481, steagul cu bour flutura peste cetate, arătând că Ștefan Vodă era acasă. În creneluri, se zăreau gurile bombardelor. Străjenul sta

sprijinit în suliță, cu ochii ținută spre dealurile de Miazănoapte, de unde coboăa drumul Poloniei, către schelele Dunării și ale mării. S-a zărit deodată un șir lung de căruțe și călăreți. Un glas de corn a crescut frământarea în cetate.

Poarta cea mare s-a uimit din țâțâni. S-a lăsat podul peste șanț.

Între timp, căruțele rămăseseră jos, în târg. Solul, îmbrăcat în blană de samur, venea pe cal alb, înconjurat de călăreți. I-a ieșit înaintea marele logofăt și l-a întrebat prin logofătul de slavonie, dacă domnia lui

! este trimisul lui Ivan Va & ilievici. Are dovezi scrise și pecetluite?

— Mă aheamă Ivan Pleștev, a răspuns solul, înclinându-și ușor barba. Domniilor lor, oștenii din jurul meu, Îl mi sunt soți. Atât eu cât și ei avem de dat Domnului Ștefan Vodă scrisori și vorbe. Cneazul nostru i se închină de sănătate.

— Prea mulțumit! Vă poftim cu prietenie! a răspuns marele logofăt. Vă așteptăm de multă vreme.

Și l-a mai întrebat dacă e adevărat că mai vine și cu alte vorbe. Drept e că Ivan Vasilieviei vrea să-i fie cuscrul lui Ștefan Vodă? Că o cere, pentru luminatul său urmaș Ivan, pe GLena?

— Drepte sunt toate... a răspuns Ivan Pleștev. După cum binevoiți a vedea, suntem pețitori la fata lui Ștefan Vodă. Drușde și vorniceii i-am lăsat în târg, pân' la ziua potrivită...

Astfel, dumnealui Ivan Pleștev abia aștepta să stea față-n față cu vestitul strateg Ștefan. Nu avea somn în odaia de oaspeți, trecându-și prin minte tot ce auzise despre sabia lui grea și neiertătoare. Voia să vadă, cât mai repede, cum arata neîntrecutul viteaz de la Podul Înalt, unde zdrobise și amestecase cu mîlul și cu pămîntul cea

mai înfricoșată oaste. Pieiseră acolo, ca furnicile, semințiile Semilunii. Sângele emirilor și beilor se amestecase cu pulberea moldovenească. Soliman-Beg Hadâmbul abia nimerise scăparea printr-o cărărușă furișată. Se întorsese la Stambul rușinat, așteptând umbra celor Șapte Turnuri și juvăitul munților. Așa scădere și așa pată nu mai suferise Semiluna de multă vreme. Răistumase pân' atunci toate semințiile pe unde trecuse. Supusese Balcanii, aoopenindu-i cu umbra robiei. Năzuise, mai demult, peste Dunăre, în pădurile Daliorman, unde o stropșise Mircea, la Rovine. Și Vlad Țepeș își desfătase ochii, privind o pădure de osmani ridicată în țeapă cu tot cu șalvari și fesuri. Dar neasemuită era împotrivirea și vitejia lui Ștefan Vodă în luptele cu năvălitorii.

Singur în furtună, Ștefan își apăra țara cu răzeșii lui, puțini la număr, dar neîntrecuți în vitejie. După fiecare război, i se ducea faima în tuspatri vânturile, din Burgundia până-n Moscova, la Miazănoapte.

Sosise Ivan Pleștev la Suceava în pragul toamnei. Se scuturau frunzele. Pământul avusese parte de liniște în acel an. Fânașurile și semănăturile scăpaseră de foc, atât în Țara de Jos, dt și în Țara de Sus. Rodiseră grâiele și meiul. Grele erau grădinele de mere și de pere. Bărbânțele se umpluseră de roada florilor de la prisăci. Jucau și beau oștenii lui Ștefan Vodă în anul lor de liniște. La nevoie, dacă s-ar fi arătat focul pe dealuri, și-ar fi întors cojoacele pe dos, spre a se arăta mai fioroși dușmanilor.

Într-o dimineață, Ivan Pleștev a primit vorbă de poftire. Și-a netezit barba și sulurile scrisorilor. A trecut pragul și s-a văzut în fața unui bărbat scurt la statură, ager la privire. De sub coroană, îi ieșeau încrețiturile frunții și albeața tâmplilor.

De o parte și de alta, stăteau sfetnicii. Ivan Pleștev s-a înclinat adânc.

— Măria Ta! Ivan Vasiievici ți se închină de sănătate și-ți trimite cuvânt de prietenie. Aflat-a despre strălucitele Mariei Tale biruințe și te laudă. Dar nu cu vorbe goale! Măria Sa, Ivan Vasiievici ar vrea să vă legați și prin cuscrie! Vei binevoi, mărite Ștefan Vodă, să ne-o dai pe Măria Sa Olena? Amândoi sunteți voievozi apărători ai ortodoxiei, amândoi stați cu sabia la hotar, în fața aceluiași vrăjmaș! De asta am venit, Doamne, tocmai din pământul Moscovei!

Ștefan Vodă și-a înclinat tâmpla. A răspuns:

— Îi mulțumesc Măriei Sale Ivan Vasiievici pentru închinarea de sănătate! Mă închin și eu de sănătatea Măriei Sale. Și-i mulțumesc, de asemenea, pentru vorbele de laudă. În al treilea rând, îi mulțumesc că mi-a băgat fata în seamă!

S-a întors către sfetnici:

— Dați cuvânt Olenei mele să poftească aici, să fie întrebată dacă vrea sau nu mâna moscoviteanului. Se prea poate ca ochii ei să fugă în altă parte. Cu inima nu te poți juca... a zâmbit Ștefan.

Sfetnicii albia-și puteau ascunde zâmbetele de bucurie. În sifârșit, după atâtea furtuni cfâte-l bătuseră, Ștefan se înveselise. Tuturor li s-a părut că s-arată soarele sus la fereastră. Într-adevăr, după zile nouroase, soarele se arătase la asfințit în deplinătatea splendorii. Colora totul într-un văl ușor, liliachiu, sclișea-n mânerele săbiilor și-n diamantele din coroana lui Ștefan cel Mare.

A intrat Olena și s-a plecat sfioasă să sărute mâna părintelui. Ștefan a minjgâiat-o pe buclele castanii; i l-a arătat după aceea pe I van Pleștev:

— Dumnealui, draga mea Olena, a venit tocmai din Miazănoapte, de la cetatea Moscovei. A adus vorbe de nuntă. Nu trebuie să te înroșești! Te-am poftit să te întreb: vrea-vei să te duci după principele moscovitean?

Ea și-a lăsat ochii în jos. Atât Ivan Pleștev, cât și sfetnicii au răsuflat adânc, când ea abia a clipit din gene.

— După cât ai grăit din gene, Olena, am înțeles că primești. Alege-ți druștele și vorniceii, iar noi, oameni mai grei în ani, să punem masă mare, după obiceiurile Moldovei... E liniște în lume și să ne folosim de liniște pentru îndeletnicirile sufletului! Când va porni iar zbuciumul, vom grăi altfel!

X

— *„Nu m-am pierdut cu firea nici în izbândirea asupra Hadâmbului, la Racova, nici când mi-au pierit vitejii mei cei mai buni, la Valea Albă...”*

Medelnicerii așternuseră masa și au prins după aceea să se arate bogățiile Moldovei pe tăvi și-n butii. Grăbeau dinspre cuhnii stolnicei și pahamiceii. Când s-a lăsat noaptea peste steagul cu bour, cămărașul de lumini a pus în sfetnicioe lumânări de ceară curată. Pușcașii au cercetat însă o dată bombardele de la creneluri. Straja de răsărit, cum s-a suit pe zid, și-a ațintit ochii spre dealuri, unde stăteau pândarii focurilor.

După ce l-a poftit pe Ivan Pleștev la dreapta dumisale, Ștefan a frânt pita, în timp ce marele stolnic lua din bucate gustarea de credință. Apoi, când Ștefan Vodă a ridicat paharul, mesenii s-au ridicat; la creneluri au trăsnit toate bombardele deodată. Lumânările și-au plecat flăcările, ca de un vânt. S-au zguduit ferestrele, în timp ce huietul se rostogolea spre păduri și văi, până departe. Așa a priceput țara că în clipa aceea Ștefan a intrat în petrecere. Târgul, așternut pe jos, pe pârau, a prins a descărca săcălușuri, la întrecere cu bufniturile bombardelor. Petreceri s-au întemeiat la cramele satelor, unde țiganii robi scârpinau cobzele și alăutele, iar răzeșii crăpau pământul sub tactul repede al Bătutei. Dar care moldovean nu se bucura? Încărcau carele cu măturii ale

belșugului și dragostei: butii cu vin, pâni de grâu, mascuri fripți la țiglă, struguri: porneau spre Suceava-n sus, întemeind petreceri la focuri, în apropierea voievodului, jx dealuri și pe câmpia Drept ății. Împreună cu Ștefan apărau țara, împreună să petreacă! Cu d împărțeau nevoile, când rânjeau haitele, cu el să împartă și bucuriile răgazului! Când trăsneau bombardele, ei se săltau din jurul ștergarelor, ridicau cupele și ulcelele, închinându-le spre tunurile cetății. Beau pâ'n' la fund, dintr-o soităbitură, în sănătatea lui Ștefan Vodă, dorindu-i cu glas tare să trăiască într-un mulți ani!

— Răzeșii mei... spunea Ștefan Vodă, auzinidu-i; s-a dus la o fereastră să-i vadă așternuți împrejurul butiilor și ștergarelor.

A închinat cupa pentru tot norodul lui, pentru toată Moldova zbuciumată, dorindu-i liniște.

Și s-a așezat iar la masă, în timp ce cătnărașul de lumini schimba al doilea rând de lumânări în sfeșnicele aurite și-n ulcioare. După ce a văzut răzeșimea în petrecere, Măria Sa a căzut pe gânduri.

— Mi-am amintit de cei de la Valea Albă... - a rostit încet, vărsând sub masă câțiva stropi de vin. Mesenii tăceau, căzuți și ei pe gânduri, către bătălia cea mai înfricoșată a Moldovei. Unde erau Mirza și Stanciul, Badea vornicul, pârcălabii Pașcu, Buhtea și Iuga Postelnicul? Pieriseră toți sub iataganele lui Malhomed-Sultan, apărând întăriturile pădurilor. Pierise atunci floarea luptătorilor. Dusesse Pârăul Alb la vale sângele Moldovei, amestecându-l cu prundurile și cu florile.

Ștefan și-a amintit cum, după izbânda de la Podul înalt, s-au grăbit toți rigii Europei să-l laude. Papa de la Roma l-a numit „Atlet ai lui Cristos”. La bancheturi se închinau cupe de aur în numele Viteazului lăsat să apere Europa siitgur.

„Vestiți rigi și crai! strigaseră scrisorile lui Ștefan. Dați-vă seama! Dacă mă lăsați și nu mă ajutați cât mai grabnic, au s-ajungă turcii pin la domniile voastre și au să vă îl miproște ospăturile cu sânge! Hai! Hai! mai lăsați cumătriile și logodnele! Dacă nu-mi dați oaste și orice ajutor, rău are să vă pară!”

Și și-a mai amintit Ștefan cum însuși Mahomed-Sultan și-a pornit șoimii și tuiurile, mișcând spre pedeapsa moldovenilor; cum a urcat dinspre Dunăre cu spahii negri. Mâna în sus Asia și semințiile munților Balcani. Degealba trăgeau clopotele. Căzură toate cetățile întărite. Prin pojarul ogoarelor, pe sub fumurile satelor, Mahomed-Sultan a înaintat cu îndărătnicia șarpelui, spre cuibul vulturului. Suceava, s-o ardă și s-o spulbere. Când îi crâșca măseaua bieteii Moldove, s-au arătat și bulucurile tătarilor. Atunci, a bătut pentru țară cel mai greu ceas. Inima voievodului a plâns. Tot atunci, și-a luat rămas bun pentru totdeauna de la rigii și craii Asfințitului. Erau îngâmfați, plesneau

I de fala, cu armile lor împlășate. Veneția pierdea în desfrâul bogățiilor. Papa ținea cuvântări înflăcărate, alți rigi duceau războaie de ambiție.

Ștefan și-a fugărit gândurile, a privit spre solul moscovitean:

— Gândindu-ne gospodărește, prin nunta asta mă apropii de adevărații prieteni ai mei. Și la dinții, rânjesc haitele de pe apa Qrului! Inima Olenei pune temei și unei frății de arme... Să ridicăm cupele în sănătatea lui Ivan, cuscrul meu, și-n sănătatea fiului său, care de azi mi-i ginere... Sfetnicii mei, Singer și Gherasim, o veți petrece pe Olena până-n țara Moscovei...

S-au ridicat mesenii. Bombardele au tras-J nit iar, hohotind din douăsprezece guri de] foc. Iar închinau răzeșii, așternuți pe dealuri și pe Câmpia Dreptății.

Străjerul dinspre pustie sta tipărit pe albăstrimea văzduhului, f sprijinit în suliță. Deodată, a zărit departe, I în negurile nopții, o flacăra. Clipea pe dealurile Botoșanilor. Altă scânteioară a clipit \ mai departe, încât străjerul și-a pus cornul J la gură, dar și l-a lăsat iar, la locul lui, 1 când clipirile focului s-au stins.

Era târzie vreme de noapte. Sfetnicii și oaspeții trecuseră în odăi să se întindă somnului. Se risipise și răzeșimea. Numai la o fereastră a cetății se zărea ca o pată galbuie. Acolo, sta Ștefan, singur, în priveghere, Oare ce furtuni se vor mai stârni asupra lui? Va mai putea, oare, și de acum înainte să frângă vânturile? Îndoiala i-a trecut repede. Și-a chemat cămărașul de lumini să primenească sfeșnicele. Apoi a chemat diacul. Astfel, în timp ce lumânările pâlpâiau molcom, Ștefan a poruncit să scrie după cum se arată înainte:

...Prea cinstit cuscru de la Moscova și ginere iubit I Pețitorii voștri au sosit la cetatea noastră de scaun, după molcomirea unor vânturi. Nu-mi fac laudă că i-am prins în lupta de la Lipinți pe înșiși lupii cei mari ai hoardei tătarăști I Nu-mi fac laudă că unora le-am fulgerat grumajii, iar altora le-am știrbit nasurile! Cu spume la gură răcnea la mine Han-Mamac. Eu nu m-am cutremurat, căci mai văzusem și balele altor fiare! Nu m-am pierdut cu firea nici în izbândirea asupra Handâmbului, la Racova, nici când mi-au pierit vitejii mei cei mai buni, la Valea Albă, ce-i zice Războieni. Am stat singur, între bucurii și dureri, și nu m-am lăsat cuprins nici de unele, nici de altele. N-am cercetat și nu cercetez decât cumpăna dreaptă. Îmi apăr Moldova.

Repede umbla mina diacului, rotunzind slovele din pana de vultur. A schimbat altă pană, în timp ce cămărașul de lumini primenea iar lumânările, umblând în vârful picioarelor. De afară, abia răzbăteau pașii străjerilor, la

schimbul dinspre ziuă. Ștefan dicta mai departe:

...Craii și rigii Asfințitului m-au lăsat singur, când era vai și amar! Un rigă a folosit banii de ajutor, pentru a-și mărita o fată. L-am trimis pe învățatul nostru, Țamblac, tocmai la dogii venețieni, dar s-a întors scârbit. Închipuiește-ți o masă încărcată cu toate bunătățile: așa arăta Veneția! Dar în apropierea ei se auzeau zgomotele oștilor otomane. Încât, nu pot asemui acea mare cetate decât cu un ospăț asupra căruia rînjesc câinii. Pentru a nu-și strica negoțul la Răsărit, în ostrovurile și limanurile turcilor, Veneția va pune pace cu ei, așa ca nicio nădejde nu mai am la dînșii. Rigii altor pămînturi petreceau la castelele munților, în timp ce mie îmi crăpa măseaua. După stropșirea Hadâmbului, la Racova, am luat steaguri în prinsoare. Erau multe fi toate aveau pe pânza verde Semiluna. Cum le-am luat, I am trimis câteva fi rigilor. Ei le-au pus în panoplie, lângă alte prăzi de război căpătate de pomană, și ți-au băut înainte cupele...

...Eu, Ștefan Vodă, după ce am mâncat pâine amară în pribegie fi am izbutit s-ajung la dreptul meu, în moștenirea slăvitului bunic Alexandru cel Bun Mufatinul, am adunat norodul pe câmpul numit Dreptate, să-l întreb: mă vrea de domn, ori nu mă vrea? Așa m-am așezat în scaun: cu voia oamenilor. N-am obijduit pe nimeni. Acestea sunt temeiul izbânzilor avute: domnia cu voia oamenilor și dreptate I Asta mi-i legea și n-o spun, prea cinstit cuscru, spre a mă cunoaște fi a fu mai bine cu cine de înnemurefti! Mă bucur din plinul inimii că dobîndesc prin încuscrire nu ne-am fi un prieten. Ce va fi mâine? Orice ar fi, noi vom sta alături, în fața oricăror năvălitori. Trimit, prin pețitorul Mariei Tale fi prin sfetnicii mei, Singer fi Gherasim, un steag cu bourul Moldovei. Și încă unul, prins în bătălia de la Racova...

Se înalbastireau ogivele ferestrelor, în zorii de

toamnă. Luminările pâlpâiau pe sfârșite. După ce diacul a strâns scrisoarea, Ștefan Vodă a ieșit pe zid, ou capul gol, să-l bată vântul dimineții. Steagul cu bour fâlfâia pe turn. Se deslușeau păduri de rugină și dealuri goale. Munții albaștri se vedeau în depărtare, la Asfințit. Ștefan Vodă a zărit-o pe Olena la fereastră. Sta pe gândiuri, pesemne că-și lua rămas bun de la locurile copilăriei.

Druștele bălane ale Moscovei erau gătite cu barizuri albastre și cu șiraguri de mărgele. Veneau în rădvane. Voiniceii cântau din citere. Olena sta între druștele și vorniceii ei, pregătită de drum. După năravul lor, se adunaseră multe răzeșițe, dar nu să caște gura de pomană: adunaseră grâu în săculețe și acum îl semănau înaintea miresei, spre a-i fi viața spornică și dulce ca pâinea. Câteva veniseră cu niște măturiști de pelin, să-i măture drumul înainte, să nu cunoască mireasa ce-i amarul în viață... D-apoi starostoaiile bătrâne din Reuseni! Oare le va îngădui Măria Sa Ștefan Vodă și nu se va uita strâtrib, când vor începe ele a chiui jucând găina? Într-adevăr, ele n-ar fi putut urma calea îndepărtată a miresei, s-o vadă în ziua minții. Și pe deasupra, mai era și-n postul Crăciunului, când e un păcat să atingi mâncare de carne ori să chiui. Acele erau zile pecetluite de popi și trebuia să fii ușă de biserică... Dar cum să le rabde mima pe răzeșițe? Chiar dacă o să se uite Ștefan Vodă strimb, ele au dat ghionț unui cobzar. Au prins a chiui, mai iniții cu sfială, după aceea cu îndrăzneală, văzându-l pe voievod zâmbind la dânsle. Aveau o mândrie răzeșițele: să nu care cumva să creadă druștele străine că Olena nu are neamuri multe și bune! îmbrăcaiseră bondițe cu flori, catrințe și ciuboțele roșii bra1 șovenesti. Se împodobiseră cu săcturi, iar I găina, pusă într-un blid, o tot jucau pe dea. 1 supra capetelor, cum e năravul pământului. 1 Amarnic scârpina cobza țiganul pălit într. una cu coatele, să-i zică mai tare,

să rrn-l 1 întreacă citerele moscovitenilor... Druștele 1 moldovence, fete de sfetnici mari, au luat-o 1 pe Olena de subțiori, s-o ducă la rădvan. 1 Acolo, au luat-o de subțiori druștele Moț. covei. Înainte de a-și pune ciuboțica pe lambă, ea s-a uitait în urmă, la turnurile ce, tății. A făcut un semn steagului au bour, alt semn lui Ștefan, rămas între oșteni și sfet, nici în capul podului. La un semn, șirul de căruțe a pornit, în chiotele dxuștelor. După rădvan, urmau călări Singer și Gherasim. După ei un pâlc de oșteni. Apoi, veneau ea» ruțele cu daruri.

În câmp ce alaiul urca pe drumul Polo. mei către Miazănoapte, Ștefan Vodă s-a traș în chilioara lui să cugete. Zilele pețitoriei fuseseră un popas prielnic uitărilor. Ce va f; mâine? Răspunsul i l-au dat iscoadele Țării de Jos, mai târziu. Erau pământeni de pț lângă smârcurile dunărene. Zăriseră după știu furi turbane și vârf de lănci. Galioane corăbieri negri se arătaseră la geana mării și multe alte cum pene aveau să vină. De multe ori, aveau să-l mai laude rigii și craila ospățuri. Între sprintenele lui Ștefan, se adâncise o cută. Și un zâmbet statornic la colț al gurii: era zâmbetul amar al neîncrț. derii față de rigi și crai...

Pentru a ne da seama dt de vâmmiită a fost viața lui Ștefan cel Mare, e destul să arătăm că a purtat patruzeci și șapte de războaie; a ieșit biruitor din toate; rar unde se află deal sau vale, pădure sau râu, mănăstiri vechi, ruine sau pietre de morminte care să nin poarte semnele băftăliilor!

Se istorisește despre năvala din primăvara anului 1486, a lui Hromot, un tâlhai schiop și chior, venit în pradă la Moldova, cu patruzeci de mii de turci. Ștefan l-a băuut cumplit și l-a făcut una cu pământul.

După aceea, a venit în pradă hoțul Malcoci și a pățit tot așa. Deși era demult cărunț și-l necăjea rana de la

picioar capătată demult, Ștefan a stat cu sabia în mină jumătate de secol.

Era schimbător la fire, după cum s-a arătat și după cum se va arăta, în întâmplarea cu țiganul rob Floare.

XII

wSăraca Moldovă! lată pe nuna cui rămâi!"

Se istorisește anume că acest Floare era priceput strașnic la cai. Ștefan îl luase pe lângă Măria Sa, să-i înșăueze murgul și să țină dârlogul la încălecare. Odată, Ștefan s-a dus la o bătălie scurtă, în fața zidurilor. Pălea cu sabia năprasnic. Capetele năvălitorilor cădeau unul după altul, dincolo de primul șanț de apărare. Deodată, a simțit cum luneca șaua sub dânsul. La al doilea salt al calului, Ștefan a căzut la pământ și era cât pe ce să-i reteze grumazul un tătar.

— Lasă, măi Floare, îți arăt eu, după bătălie! Am să te anin în funie!

Floare, dându-și seama că-i vine capătul, că va fi osândit la moarte, s-a furișat în cetate, s-a dus înine stâlpilor spânzurătorii și s-a aninat sus, cu niște funii legate numai pe la subțiori. Știa că mânia Domnului trece repede, că-i pare rău de osândeie poruncite în pripă. Cum s-a întors biruitor de la bătălie, Ștefan a întrebat unde-i Floare.

— Și-a făcut seama, Doamne... au răspuns sfetnicii.

— Păcat! a suspinat voievodul. A greșit, îl iertam!

— Aici sunt, să trăiești într-un mulți ani, Măria Ta! a strigat Floare, rostogolindu-se din înaltul spânzurătorii.

Ștefan a râs și i-a lepădat în oușmă un pumn de bani mărunți, bătută în vistieria Moldovei.

Cunoscând năravurile vremii, cunoscând că îndată ce va închide ochii lucrarea generală a libertății va fi stricată, știind că se vor sfcârni sfezi aprige - pentru domnie, s-a gândit să pună țării sale temeuri de viitor. Bună era prietenia cu țarii Moscovei; se gândea să pună rânduială

și în năvălirea tătarilor.

De aceea a trimis ambasadă la Mengli Gherai-Han, în însoțita Crimeie. Prea bucuros s-a arătat Mengli Gherai de prietenia cu un viteaz atât de vestit. Pe sabie a jurat să nu-și mai trimită duiumurile spre Moldova. I-a închinat și daruri lui Ștefan Vodă, ca răspuns la darurile primite.

Stejarul falnic care rezistase jumătate de secol tuturor furtunilor s-a prăbușit deodată. El, care avusese liniștea vântului și prea puțin se odihniise în jilt, zăcea acum pe paitul de suferință. Podagra și rănile de la picioare căpătate în războaie îl țineau ținut, cu toate că inima de șoim zvâcnea la fel ca și înainte.

Simțind unii boieri că nu se poate mișca, au și prins să pună la cale viclenii; au și început dezbinările; Ștefan a poruncit să fie prinși îndată clevetitorii și să fie scoși afară din cetate, pe Câmpia Dreptății; să se adune pârgarii și oștenii; toată suflarea să fie adunată, căci va urma județ înfricoșat...

Și astfel, după ce dezbinatorii au fost prinși și duși pe câmpie, a poruncit să fie scos afară din cetate și Măria Sa, în patul de suferință. Așa stând, a judecat ticăloșii cu amare cuvinte:

— Nu vi-i rușine, mișei! Cel puțin să fi așteptat cu dezbinările până închid eu ochii! V-ați și împărțit în tabere vrăjmașe? Așa dați preț lucrului meu ou sabia?

A privit întinderile, râurile, grăiele coapte, pădurile, munții fumurii încremeniți sub pădele depărtării. A oftat:

— Săracă Moldovă! lata pe mâna cui rămâi!

S-a întors spre uneltitori:

— Pieriți din ochii mei, dihaniilor! Repeziți-i la spânzurătoare!

Într-adevăr, ceea ce prevăzuse Ștefan s-a întâmplat îndată după moartea lui, petrecută la 2 iulie 1504. A început o amarnică lupta pentru domnie.

Bogdan, feciorul său, n-a mai fost vrednic să țină piept vântturilor. L-a trimis la Țarigrad pe logofătul Tăutu, meșter priceput în lucrările diplomatice, să închine țara. L-a/u primit îndată vizirii și i-au dat intrare la sultan. S-au așezat toți pe covoare, cu picioarele sub dârușii, după năravul musulman. Apoi, sultanul a bătut din palme, poruncind să fie aduse cafele fierbinți, cum se cade în fața oaspeților.

Tău tu răpezise în viața lui peste cap ulcioare și bărdace de vin, însă cafea neagră nu mai văzuse, nu mai băuse. Spun cronicile că îndată ce a luat ceașca în mână a început să închine, cum se închină vinul la Moldova:

— În sănătatea Mariei Tale, sultanule!

I. a mulți ani, viziri! La obrazul Domniei Tale! a închinat spre turcul de alături.

A repezit peste cap cafeaua fierbinte, cum ar fi băut o ulcică de vin tare. E drept, s-a fript până-n măruntaie, dar n-a scos niciun i cuvânt, spre uimirea turcimii adunate!

Ceea ce a lucrat atunci logofătul lăutul n-a ținut! Stejarul prăbușit la 2 iulie 1504 lăsase vlăstare tari, care nu voiau să se în J oovoale; unul din acele vlăstare ne va fi cunoscut în filele următoare ale scrierii...

!

CAPITOLUL IV Feciorul Răreșoaiei

I

„— f/ nu era acasă, ce se întâmplase cu măjile lui la Galați, la pește...”

(NECULCE. O seamă de cuvinte)

Ștefan cel Mare n-a lăsat să crească iarba pe drumurile mândrelor; dimpotrivă, le-a bătătorit des de tot. Trăia la Hârlău Răreșoaia, pescărița ou ochii umezi, și inima voievodului a râvnit spre ea cu toată puterea tinereții. Știa Răreșoaia să spună așa de meșesugit vorbele de dragoste, încât a înlănțuit viforul și l-a făcut să-i

bată noaptea la fereastră. Avea Măria Sa și alte drumuri, dar mai plăcut ca toate era cel al Hârlăului. Acolo, la pescăriță, găsea răgaz gândurilor, între privirile și zâmbetele dulci și ulciorul cu vin rece scos tot atunci dintr-un întuneric de pivniță unde fierbea de ani. Cu pescărița aceea sprâncenată, Ștefan a avut un fiu, Petru, poreclit Rareș. Era bărbat ales. Moștenise frumusețea de la maicăsa și vitejia de la Ștefan.

În vreme ce Moldova și Ungaria picau tot mai jos în ticăloșie, după închinarea către Țarigrad, Petru Rareș se îndeletnicea cu pescuitul, la râuri de seamă și la iezerul Brateș. Mult îi mai plăcea îndeletnicirea crtsnieului! Încărca harabale de pești și-i vindea la târ, gurile vestite de peste an. Așa aduna el ban cu ban, în nădejdea că într-o bună zi va putea sta cu dreptate în jilțul părintelui său.

Odată, pe când era la pescuit, plin tot de solzi și mâl, a văzut cum s-apropie un pâlc de oșteni în goana cailor. Rareș s-a repezit să-și ia sabia: s-au repezit să-și ia armele și ceilalți pescari. S-au potrivit ca pentru luptă. Când, deodată, călăreții au sărit din să-i și au căzut în genunchi.

— Petru Rareș, să trăiești întru mulți ani! Lasă crisnicul! Hai repede la Suceava, căci ai fost ales domn! Hai, Petru Rareș, grăibește-te, lasă crâsnicul!

După ce i-a cercetat bine și s-a încredințat că nu umblă cu viclenii, Petru și-a luat rămas bun de la ceilalți pescari; dar greu îi era să se despartă; împreună se bucuraseră ani de zile când scoteau năvodurile pline; împreună stătuseră la focuri de seară, pe nisipul apelor, frigând. pești în jar; ciocniseră ulcioare de vin, în cântare de alăuta, pe la hanurile vremii; basme și întâmplări ascultaseră; îi dăduseră curaj și nădejde la sfaturi sub pâlpâiala stelelor, știindu-l toți că e feciorul lui Ștefan Vodă.

— Dar noi cum rămânem, Petru Rareș? Ne vom mai

vedea vreodată?

— Rămâneți prietenii mei cei mai buni! Deocamdată, vă dăruiesc crâsnicile și năvodurile și toate drepturile mele de pescar; și harabalele cu boii lor; toată averea mea pescărească ca voastră; în afară de asta, veți primi la vreme și alte răsplăți.

S-a răzgândit însă și a adăugat:

— Dar mai bine să dăm talaturile meșteșugului vreunui pescar sărac! Spălați-vă de solzi și de buruienile apelor și poftim cu mine la Suceava!

Ca și tatăl său, Petru Rareș n-avea de gând să stea în jilț și să dea porunci. Tributul îl apăsa și-i era rușine de umilință. A început să gândească cu sabia și boierii. De aceea, mulți dintre ei s-au adunat pe ascuns și s-au sfătuit așa:

— Haidem la Soliman-Sultan, să ne scape el de acest pearar! Dacă nu ne ducem, o să ne căim, căci are să ne taie pe toți!

Și-au luat merinde de drum și s-au scoborât la cetatea Țarigrad; și au prins a plânge:

— Strălucitule Soliman! Fie-ți milă de bărbile noastre albe! Vino și ne scapă de feciorul Răreșoaii, că amar ne taie! Credeam că va fi om domol, dar a moștenit apucăturile tatăne-sa și-i prea aprig la mâinile! Nu lăsa un pescar în jilț, strălucitule Soliman! Hai, să zicem că ar avea ce-ar avea cu noi boierii, dar neliniștește și țările vecine! Știi oare, strălucitule Soliman, că a trimis solie la Moscova să clevească împotriva stăpânirii tale, ca și tatăl său? Știi oare că șleahicii Poloniei și ai Litvei nu mai au somn din pricina lui? Vino, strălucitule Soliman, și domolește-l!

Soliman-Sultan a răspuns așa:

— Întoarceți-vă liniștiți acasă! Vă făgăduiesc că feciorul Răreșoaii n-are să stea multă vreme în jilț! Însă

nu pot porni la război tam-nisam! îl vom trimite spre domolirea pescarului pe credinciosul meu Aloisius Gritti!

Când a bătut din palme, s-a înfățișat un bărbat oacheș și înalt, cu turban.

— Ascultă bine, Aloisius Gritti! Mi-ai slujit cu mare credință până azi! Bine te pricepi în treburile diplomaticești și de aceea te-am luat la dreapta mea!

— E creștin turcit! șopteau boierii moldoveni.

— Deci, a grăit Soliman-Sultan mai departe, ia un pâlc de oaste și urcă la Moldova să-l liniștești pe feciorul pescăriței!

— Cu vorba sau cu sabia?

— Îmfi întrebuintează vorba; saibia o vei folosi după aceea. Ai grijă să te abați și prin Țara Ungurească, să pui liniște și acolo, căci prea se sfădesc nobilii!

Aloisius Gritti a luat îndată un pâlc de oaste și a pornit.

Cum a primit vestea despre asta, Petru Rareș, l-a primit la o strâmtoare să-l prindă și să-i fulgere grumazul. Dar Aloisius Gritti a scăpat cu fuga și s-a întors la Țari grad, rușinat; el, care până atunci nu dăduse greș, a primit de la sultan o batjocură strașnică încât se cutremurau seraiurile.

— Ce fel de bărbat deștept ești, dacă un pescar moldovean te-a pus pe fugă ca pe o oaie proastă? Unde ți-i dibăcia, Gritti? Pentru asta te-am făcut sfetnic? Marș la Moldova înapoi!

— Strălucirea Ta! a răspuns lingușitorul. Știi prea bine că vitejia nu vine din vânt! Am doi feciori: ce-ar fi dacă Strălucirea Voastră mi-ar îngădui să-i iau cu mine?

— Cu ce rost? s-a mirat Soliman-Sultan. Gritti i s-a întins la picioare.

— Pe unul din fiii mei l-aș pune domn în locul lui Petru Rareș; pe al doilea l-aș pune în scaunul Țării

Muntenești! în ce mă privește, aiș lua domnia Ardealului și a Țării Ungurești!

Soliman-Sultan s-a scărpinat mult în barbă.

— N-ar fi rău, Gritti! Ia-ți feciorii și pornește la drum! Liniștește vânturile și domnește în pace!

Îndată, Aloisius turcitul a chemat să vină o carvalerie bine întemeiată și o pedestrimă încercată în războaie; și-a îmbrăcat feciorii pentru drum lung și a făcut semn din sabie spre Dunăre. Cum a ajuns la Tângoviște, a intrat cu mare fală, în sunetele ȕambalelor și tobelor. Domnul muntean i s-a plecat până la pământ și i-a dat ospăț împărătțsc. Gritti a pornit însă mai departe. A trecut munții la Brașov și a chemat nobilimea ungurească la ascultare.

— De ce nu vă liniștiți, nobili domni? De dnd țara voastră a căzut în robia mărișilor sultani, numai durere de cap ne faceți! Vă sfâșiați pentru dobândirea coroanei și din pridna asta Strălucirea Sa Soliman n-are liniște!

— Parcă noi suntem vinovați de asta? Vinovat e voievodul Ardealului, Emeric Țibac! Noi ne supunem poruncilor cu toată draigostea!

— Să vină în fața mea Emeric Țibac! Porunciți-i să vină, căci altfel va cunoaște cine sunt! Vine Emeric Țibac sau nu vine?

— Nu! Emeric Țibac nu vine! A dat răspuns că nu viae decât înconjurat de oștile ardelenesti!

Atunci, s-a arătat înconjurat de oști voievodul ardelean. Era crunt în priviri; inima îi sângera de dorul eliberării de turci. îl privea pe Gritti cu semeție:

— Ce poștești? Jinduiesti cumva schiptrul Ardealului și al întregii Ungarii? Aloisius Gritti, ia seama! în loc să-ți fi pus sabia și mintea în slujba căsăpirii turcilor, ai trădat semințiile și te-ai făcut lingușitorul sultanilor! Pamria ta, Veneția, mai bine năștea un șan pe!

Gritti s-a cutremurat, dar s-a stăpânit; și-a dat seama că nu-și va pune niciodată coroana pe cap dacă Emeric Țibac nu va fi ucis.

În tabăra ardelenească se afla unul Docia, mare poftitor de bani, omul potrivit pentru planurile turcilor. Acesta a primit bani în ascuns. Într-o noapte s-a strecurat în cortul lui Țibac și după ce l-a ucis, la hăcuit în bucăți. Atunci, Ardealul a fost străbătut de vântul răskoalei. Au pornit la arme sat de cetățile și scânteia aprinsă de împotrivirea lui Țibac și de moartea lui creștea cu o putere uriașă. Armia ienicerilor și pedestrimii a fost spârcuită bine și toată suflarea îl căuta pe Gritti. Cuprins de groază, turcitul și-a ascuns pietrele scumpe în ciubote, și-a luat feciorii și a fugit spre întăritura Mediașului, unde, s-a ascuns și s-a zăvorât, în timp ce în toate părțile țara ardea. Huiau văile sub trăsnetele artileriei. Se zăreau castele arzând în stâncile munților. Zăvorât după ziduri și porți groase de stejar, Gritti auzea oum răsculații s-apropie și-i cer moartea. Tremura ca varga, gema de groază, când auzea cum bat în porți securile și lăncile, cum tunurile varsă trăsnete. Pentru întâia oară în viața lui, Gritti dăduse un amarnic greș. Ce va face? Cât vor putea rezista porțile și zidurile?

— Hai să ne furișăm afară din întăritură, în puterea nopții! îl rugau feciorii lui. Domnie ne-a trebuit?

— Oare, care moarte e mai ușoară? a întrebat Gritti, cu gândul că i s-apropie sfârșitul.

— Prin secure! a răspuns unul din feciori, auzind cum bat securile în porți.

— Prin otravă! a dat răspuns al doilea și tremura fără alin.

— Să-ți iei plata pentru uciderea viteazului! strigau răsculații, iar Gritti, îngălbenit de spaimă, pândeia la o fereastră.

Deodată, a zărit printre armile de jos steagurile moldovenești ale lui Petru Rareș.

— Va să zică, și el, câinele... a trimis și el armii împotriva mea! Lasă! Lasă!

Peste noapte, pe când ardeau focurile în talbere, Aloisius Gritti a sărit din pat, la o zăngănitură puternică a ferestrei. În încăpere, căzuse o piatră. El a ridicat-o și a văzut înfășurata pe ea o scrisoare. A desfăcut-o și a citit-o repede, tremurând tot: „Către Aloisius Gritti, cuvânt de la Petru Rareș! Ascultă și urmează-mi sfatul ce ți-l dau cu prietenie: ce-a fost între noi, a fost! Să nu ne mai grăim despre trecute lucruri! Ia-ți feciorii și scoboară-te pe zid, în tabăra mea! Vreau să-ți scap zilele, ție și alor tăi, ca îndreptare în fața Strălucirii Sale Soliman! Ia-ți feciorii și scoboară zidul, neîntârziat!”

— Hai, tată... - îl îndemneau feciorii. Iată, avem noroc să scăpăm cu zile! îi mai luăm coroana, când se arată atât de bun?

— Proștilor și nepricepuților! a scrâșnit Gritti...

— Nu înțelegeți că scrisoarea asta nu-i nimic alta decât o cursă vicleană?

— Nu, nu se poate! au dat răspuns feciorii. Iată, dovedește de ce vrea să ne facă binele: ca să-i ierți trecutele întâmplări!

— Poate aveți dreptate...

Gritti a rămas mult pe gânduri. Apoi, și-a căptușit ciubotele cu bani de aur și cu perle. A legat o funie de gratii și tustrei au lunecat în josul zidului, drept în mâna moldovenilor! Au stat însă încremeniți de groază când au văzut, alături de Petru, căpetenii ungurești, privindu-i în tăcere și cruntețe.

— Bun sosii! a cumnat liniștea teribilă Petru Raxeș. Aceste căpetenii ungurești sunt prietenii liui Emeric Țibac! Poftim, Gritti: treci pe seama lor, să te răfuiască!

Atunci a ieșit la suprafață toată ticăloșia din firea lingușitorului: a căzut în genunchi, săruta pământul, se ruga cu lacrimi.

Îl priveau oștile cu scârbă.

— Peitru Rareș! Petru Rareș! se tânguia Gritti. Fie-ți milă și nu mă da pe mina ungurilor! Ia-mă cu tine, la Suceava, căci te voi umple de bani! Stăpânul meu, Soliman-Sultan te vă răsiplăti și el și vei fi întâiul în străluciții lui ochi! Petru Rareș! Petru Rareș!...

— Luați4! a făcut semn Petru Rareș către unguri. Ai de plătit pentru Emeric Țibac viteazul.

— Dar feciorii mei?

— Îi iau cu mine! Nădărdiau coroanele pământturilor muntenști și moldovenesți? Hai, poftim, berbecuițilar!

În timp ce oștenii îi înconjurau pe cei doi feciori cu lăncile, Gritti era dus de unguri spre looul de pedeapsă. Amarnic răcneau oștile la el! Să-și ia plata, pentru trădarea semințiilor și pentru uciderea viteazului Emeric!

— Moarte! Moarte!

Dar din sila, nimeni nu voia să ridice securea. Atunci, a ieșit înainte un căruțaș:

— Mă prind eu, dacă-mi dați ciubotele trădătorului!

Mare a fost după aceea mirarea oștilor când, luând acel căruțaș ciubotele, a aflat în ele o groază de pietre scumpe și țechini de aur cu semnele sultanilor țarigrădeni!

II

După istovirea acelor întâmplări, Petrul Rareș, s-a întors în Moldova, așteptându-se la mânia lui Soliman. Și-a strâns oștile și-l sta în pândă, trimipând iscoade spre Dunăre* și spre ierburile tătarești. Simțea apropierea răzbunării ce avea să vină, cu nourii, cu un netele și ou puhoaiele unei furtuni. Petrul Rareș sta drept; trebuia să deie cinste sabiei ce ținea în mină; sabiei purtate prin

patru-l zeci și șapte de vijelii de către tatăl său; dacă va fi să pice, via pica fără să se înco-i voie, cum cad brazii.

Pândiarii trimiși la margini îi aduceau vești de spaimă.

Petru Rareș și-a încins sabia. Jois în curți-l le cetății, se auzeau tropăind de nerăbdare! și sforăind caii oștenilor în leafă. Pe Câmpul Dreptății se îngrămădeau armii țărănești! Iar poștele de foc tot mai tare luminau, spre) Țara de Jos și spre Dunăre, dincotro năvăleau de obicei stihile.

III

„Ce-l în Moldova bătrâne bejenar fi] „Moldova arde*
r

Soliman-Sultan se lăuda că va năvăli cu 1 atâta oaste, pentru a pedepsi moartea lui Gri-l tu și neplata tributurilor, încât va acoperi tot pământul Moldovei, din hotar în hotar! Într-adevăr, s-a ținut de cuvântul laudei lui!

A. năvălit cu o oaste înspăimântător de mare, aproape două sute de mii de oameni, încât au trecut Dunărea vreme de săptămâni! Petru Rareș a chemat țara și obișnuitele ajutoare ale naturii. Gata era să înfrunte acea putere negrăit de mare, când a primit știre ca vin asupra lui și tătarii!

— Mă voi lupta și cu dânșii! a răspuns el. Fie ce-o fi, n-au decât să vină!

Se pregătea să-nfrunte amândouă oștile dutmane, când i s-a adus vestea că au intrat în țară și șleahicii Poloniei cu oaste în zale i câți frunză și cită iarbă!

— Facă-se voia lor! a răspuns Petru Rareș. Mă voi lupta cu trei oști deodată.

Însă când i s-a adus a patra știre ca că

— Rarii fug înispădmârutați spre case, să-și apere avutul și copoii, când i s-a spus că și boierii ț clevetesc, sfătuindu-se să-l dea gata, Petru Rareș, părăsit de toți, a

încălecat și a fugit jân munți, prin necunoscute locuri. S-a închis în mănăstirea Bistrița, însă, într-o noapte, au năvălit dușmanii și au înconjurat zidu-l rik. Petru a scăpat ca prin urechile acului și a luat calea munților mai departe. Flămând I rătăcea prin prăpăstii neumblate, urca pe călăușe pe unde nici urmele de fiară nu se vedeau; veșmintele au început să se rupă; încălțăminte așijderea. Se orienta doar după stelele nopților senine, cum învățase în zilele vieții de pescar. Dormea în prăpăstii, învelit cu crengi și cu frunze. Uneori, în puterea nopții, auzea glas stins de corn și nechezat de cai; știa că sunt semnele urmăritorilor, chem & iduise între ei prin adâncul singurătăților. Petru Rareș se scula repede și pornea mai departe; când piereau de pe cer semniele de orientare, acoperite de negură, pipăia scoarța copacilor, să vadă în ce parte sunt acoperiți de mușchi. Așa afla Miazănoaptea și după ea celelalte zări. Mult timp; a trecut și el nu întâlnea țiipenie de om. Deodată s-a oprit pe o creastă, zărind în vai un rfu 9 trăluditor în soarele zorilor. Câțiva oameni se vedeau pescuind. Petru Rareș a simțit bucurie mare; a coboorât spre ei, știind bunătatea inimii de pescar. Într-adevăr, îndată l-au prim/t în coliba lor din singurătate îi au făcut un foc și au pus pirostriile și ceal unul să pregătească în grabă o zeamă înăorită cu măcriș. Pe jar, se pârpăleau peștir prinși atunci. Au frânt pâinea lor puțină și l-au poftit să ospăteze. Oricât era de zgâriat de spini, oriicât era de nedormit și ostenit, l-au cunoscut cine-i. Și au zâmbit toți, când au văzut că Petru Rareș se sperie de cunoaștere. N-au vrut să primească banii ce-i avea la din sul:

— Suntem dintr-o breaslă, Măria Ta! Oare nu ne-am face de răs crâsnicele luând bani de la un breslaş de-al nostru aflat la nevoie? Nu uităm că ești pescar, îndeletnicire de care omul nu se poate descotorosi decât doar când își încrucișază mâinile pe piept! Și de patima

vinului se poate omul vindeca; și de dumă; și de boala ochilor

Frumoși; dar de pescărie, nu! Îndrăznim ia-ți punem întrebare dacă nu e așa...

— Într-adevăr! a oftat Petru Rareș. Chiar; i când porți schiptru în mână și coroana pe cap, apele. pe lângă oare treci îți fac ou ochiul, te cheamă să le vânezi vietățile din adânc! Eu niciodată n-am uitat anii petrecuți la Brateș, când ciobaca mă ducea în larg, s-arunc năivodurile... A... cum îți sare inima, când vezi solzii lucind, la scoaterea pânzelor!

— N-ai vrea să facem o probă în această apă? Numai așa, ca să te mai iai, să-ți mai uiți gândurile și zbuciumul!

Dar n-au mai apucat să desfășoare pânzele. În munte, departe, s-auzeau semnele urmăritorilor. Petru Rareș se uita încotro să apuce. Îngălbenise.

— Ești între pescari! Nu uita acest lucru! Fii bun și îmbracă acești ȋtari și aceasta boandă cuiz de pește! în ce privește straietele cu fir ce le ai, zvârlele pe apă, că și așa s-au învechit și s-au rupt!

Așa, în straie țărănești, Petru Rareș era de nerecunoscut. A luat pe umeri un năvod. Ceilalți au luat alte unelte ale pescuitului. Au pornit prin munți, înainte spre, Țara Ardealului. Nici străjile ungurești nu i-au oprit, ca pe niște pescari săraci, în drum spre râuri îndestulate.

Astfel a scăpat Petru Rareș de urgia urmăritorilor. Când se aflau la loc ferit bine, lăcrăma în inima lui gândindu-se la despărțirea de acei oameni simpli și buni!

— Dacă-mi voi mai vedea vreodată țara și dacă voi dobândi schiptrul la loc, n-am să vă uit, prieteni ai mei! îrotoarceți-vă sănătoși k apa obârșiei voastre și vă doresc spor la năvod!

— Du-te sănătos! Iar dacă vânturile îți vor sta împotriva și va fi să pribegești, nu umbla prin străini! Vino

la râu] nostru! Ți-om face cu dragoste rînd între noi și împreună ne-om bucura de dobîndă! împreună vom sta la focuri seara! Vom avea grijă ca balerca de vin niciodată să nu se istovească și să i se usuce doagele! Avem brazii destui în munte, ca să ai din ceiți dura o căsuță de pescar!

— Scumpe și minunate inimi simple! Altele sunt vînturile care mă poartă pe mine! Oare pot lăsa pămîntul lui Ștefan Voievod, pe mîna oricui? Mă duc în lume, să adun oaste! Când veți auzi cornurile lui Petru Rareș, să nu întîrziati!

Abia și-a sfârșit cuvîntul. Au văzut venind care moldovenеști cu fugari. Toți aveau pe fețe spaima din țară. Bătrânii mînau boii mai repede, unitîndu-se des în urmă

— Ce-i în Moldova, bătrîne bejenar? a întrebă Petru Rareș.

— Moldova arde! Femeile noastre au fost luate în robie! Ne-au ucis pruncii cu sulile! Au coborât clopotele bisericilor și le-a 1 încărcat în harabale! Acestea sunt veștile de la Moldova!

— Dar au pierit toate inimile viteze?

Bejenarul a stupit cu scîrbă:

— Se pare că însuși Petru Vodă a fugit! mai frumos i-ar fi stat să moară cu sabia în mînă! Dar așa-s vremurile de cînd Ștefan putrezește la Putna! Parcă-i un făcut! mai ieri, ne-au bîntuit lăcustele, azi hălăduim prin țări străine! Ce spuneți? Oare n-au să

! treacă tătarii și turcii peste munți?

— Mînă! Mînă mai repede! strigau alți bejenari, din îngrămădeala carelor.

Pescarii se uitau să-l mai vadă pe Petru Rareș, dar nu mai era, parcă intrase în pămînt. Apoi i-au zărit cușma de pescar, înainte, în indiele rînduri ale bejenarilor. Încotro se ducea? Dojana bătrînului îl ardea. Era hotărât să facă pe

dracu-n patru, s-adune oaste, să se întoarcă iar în țară! Cu acest gând, mergea repede, în straiile de pescar.

În urmă, s-auzeau larmele fugarilor, atât de taxe, încât parcă toată țara suia la Ardeal, de spaima turcilor, tătarilor și șleahticilor. Mugeau vitele. Nechezau caii. Un blestem s-auzea:

— Vai, ardă-i para focului să-i ardă!

Se va mai întoarce Rareș? Va mai putea I reînvia vremurile de libertate? Pierise vitejia F odată cu Ștefan Voievod? În vreme ce țara [se bejeniea, ticăloșii ei boieri se adunaseră la

I Suceava; intrau pe rând în cortul lui Solit man și-i sărutau picioarele. Își târau bărbile prin pulbere, întărind robia, numai să-și păstreze rangurile și pămimul. Puțin le păsa de arderea țării până-n temelii, când en aveau chiupuri cu aur la păstrare. Cumplit gema țărănimea! Uneltele meșteșugarilor arseseră odată cu ulițele lor. Începe mai ou sârg o vreme a banului întru dobândirea căruia până și țara era de vânzare. Se părea că falnicii stejari au pierit. Tributurile adunate de **p** «spinarea mulțimii, zornăiau în haznalele din Țarigrad.

Până ce, după cum se va vedea în filele următoare, alt viteaz a ridicat din pulbere sabia lui Ștefan Voievod.

Precuvântare

CAPITOLUL I

Vedem cavalerii cruciați la Nicopole; printre ei, un popă de la Burgundia; apoi o bătălie înfricoșată

CAPITOLUL II

Vremea lui Vodă Țepeș, când banii stăteau pe jos, ca gunoaiile, și nu-i ridica nimeni; istoria neguțătorului florentin și strașnica pățanie a pașă Hamza

CAPITOLUL III

Ascultăm istoria lui Ștefan cel Mare.

CAPITOLUL IV

Feciorul Răreșoaiei
CAPITOLUL V
Vremea lui Ion Vodă